

Anu Kuorilehto & Piia Nisula

“Esteettömyys merkitsee minulle sitä, että pystyn liikkumaan itsenäisesti”

Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyys

Opinnäytetyö

Syksy 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Kuorilehto Anu & Nisula Piia

Työn nimi: "Esteettömyys merkitsee minulle sitä, että pystyn liikkumaan itsenäisesti": Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyys

Ohjaaja: Hemminki Arja

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 67

Liitteiden lukumäärä: 2

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyyttä. Tutkimuksen avulla selvitimme, millainen Seinäjoen keskusta-alue on esteettömyyden näkökulmasta. Tutkimuksemme yhteistyötahoina toimivat Seinäjoen seudun Invalidit ry sekä Pohjanmaan näkövammaiset ry. Heidän kautta saimme opinnäytetyöhömme kaksi vapaaehtoista, näkövammaisen ja liikuntavammaisen, jotka suorittivat tutkimuksemme toiminnallisen osion ja kertoivat näkökulmansa Seinäjoen keskustan esteettömyydestä.

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Aineisto kerättiin haastattelemalla vapaaehtoisia teemahaastattelulla ja kulkemalla heidän kanssaan keskustassa reitti. Teemahaastattelun teemat jakoutuivat viiteen eri teemaan, joita olivat: Esteet, helppokulkaisuus, saavutettavuus, kehitys ja vapaa sana. Aineisto analysoitiin teemoittelua käyttäen. Tutkimuskysymykset, joihin haettiin vastausta, olivat: Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta? Mitä positiivista keskustan esteettömyydessä mahdollisesti on? Mitä kehitettävää keskustan esteettömyydessä mahdollisesti on?

Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että esteettömyys on monisyinen asia, joka täytyy huomioida monelta eri kannalta. Pyörätuolilla kulkevalle paikat, joihin pitää mennä portaita pitkin, ovat esteellisiä. Näkövammaiselle portaita suurempi este voi olla huono valaistus tai mainoskyltit kulkuväylällä. Seinäjoen keskustassa on alueita, jotka eivät ole esteettömiä, eivätkä näin ollen ole kaikkien saavutettavissa. Toisaalta, on myös paikkoja, jotka on huomioitu hyvin esteettömyyden näkökulmasta. Esteettömässä rakentamisessa täytyy suunnitella tiloja, jotka ovat kaikille turvallisia ja toimivia, riippumatta ihmisen toimintarajoitteista. Seinäjoen keskustan alueessa on vielä paljon kehitettävää, jotta siitä saisi esteettömän. Pienillä parannuksilla päästäisiin kuitenkin lähemmäs esteettömyyttä ja kaikille turvallista ympäristöä.

Avainsanat: esteettömyys, saavutettavuus, toimintarajoitteet, keskusta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Author/s: Kuorilehto Anu & Nisula Piia

Title of thesis: "Non-impediment means to me that I can move around independently": Non-impediment in the city centre of Seinäjoki

Supervisor(s): Hemminki Arja

Year: 2018

Number of pages: 67

Number of appendices: 2

The purpose of this study was to explore the non-impediment aspect in the city centre of Seinäjoki. Through this study we intend to clarify how the city centre of Seinäjoki pays attention to the non-impediment aspect. The collaborators to this thesis were Seinäjoen seudun Invalidit ry and Pohjanmaan näkövammaiset ry. We had our two volunteers, visually disabled and physically disabled, from these collaborators. They conducted the functional part of our thesis and told their opinion about non-impediment aspects in Seinäjoki.

This thesis was carried out as a qualitative research and the data was collected through thematic interviews with our volunteers and doing the functional part with them. Our thematic interview was divided into five themes: obstacles, free from obstacles, accessibility, development and free word. The research results were analysed using themes. Our research questions were: How is the city centre of Seinäjoki from the non-impediment point of view? What are the possible positive non-impediment aspects in city centre? What would be the non-impediment aspects to be developed in city centre?

Our research results show that non-impediment is complex thing that has to be noticed in many different ways. Every place with stairs represents an impediment when using a wheelchair. For the visually disabled bad lighting or advertising sign on access way are worse than stairs. In the city centre of Seinäjoki there are areas that are not non-impediment and for everyone's access. There are also places where non-impediment has been noticed well. When building a non-impediment building you have to design spaces that are both safe and practical for all users no matter what their disabilities are. There is still a lot to develop to make the city centre of Seinäjoki non-impediment. By taking little steps we could get closer to full non-impediment and safe environment for everybody.

Keywords: non-impediment, accessibility, disabilities, city centre

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
Kuvio-, kuva- ja taulukkoluettelo.....	5
Käytetyt termit ja lyhenteet.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	9
2.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet.....	9
2.2 Vapaaehtoisten lähtökohdat.....	10
2.3 Kaupunkitilan ja liikkumisen esteettömyyden taustatiedot.....	11
3 ESTEETTÖMYYS YMMÄRRETTÄVÄKSI.....	13
3.1 Esteettömyyden määritelmä.....	13
3.1.1 Saavutettavuus osana esteettömyyttä.....	14
3.1.2 Universal design ja Design for All.....	16
3.2 Toimintakyky ja toimintarajoite.....	17
3.2.1 Vammaisuus ennen ja nyt.....	20
3.2.2 Kehitys- ja kuulovammaisuus osana vammaisuuden kirjoa.....	21
3.2.3 Liikuntavammaisuus ja sen tuomat rajoitteet.....	23
3.2.4 Näkövammaisuus ja sen tuomat rajoitteet.....	24
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
4.1 Tutkimusmenetelmä.....	27
4.2 Tutkimusaineiston keruu.....	28
4.3 Tutkimuksen analysointi.....	32
4.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	33
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	36
5.1 Monenlaiset esteet.....	36
5.2 Helppokulkuisuus.....	39
5.3 Saavutettavuus.....	40
5.4 Kehityksen kaari.....	41
5.5 Vapaa sana.....	42

6	JOHTOPÄÄTÖKSET	45
6.1	Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta?	45
6.2	Mitä positiivista keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?	47
6.3	Mitä kehitettävää keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?..	47
7	POHDINTA	50
	LÄHTEET	53
	LIITTEET	61

Kuvio-, kuva- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 havainnollistaa ICF-luokituksesta tehdyn mallin toimintakyvyn ja rajoitteiden vuorovaikutussuhteesta.....	18
Kuvio 2 on kartta, josta näkee vapaaehtoisten kulkeman reitin.....	31
Kuva 1. näyttää keskustassa sijaitsevan työmaa-alueen tuoman muutoksen tienpinnassa.....	37
Kuva 2. paljastaa keskustan alueen esteettömyyttä lisäävät katukivetykset.....	38
Kuva 3. on otettu vapaaehtoisten kulkeman reitin varrelta, kuvassa on esteellisyyttä lisäävä mainoskyltti sijoitettuna väärin.....	39
Taulukko 1. selkeyttää lukijalle tulokset pääpiirteittäin	44

Käytetyt termit ja lyhenteet

Vapaaehtoinen	Termi kuvaa kumpaakin tutkimukseen osallistuvaa liikunta- rajoitteista henkilöä.
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
AAIDD	American Association on Intellectual and developmental Disabilities.

1 JOHDANTO

Esteettömyys on mainittu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ihmisoikeutena. Näin ollen sen puuttuminen, eli esteellinen ympäristö, on ihmisoikeusloukkaus. (Gustaffson 2015.)

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen ja sen tarkoituksena on selvittää Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyyttä. Halusimme selvittää, kuinka esteetöntä ja helppokulkuista keskustassa on liikkua, jos ihmisellä on joitakin liikuntarajoitteita. Halusimme myös nostaa esille mahdolliset kehittämissideat, joita tutkimusta tehdessä ilmenisi. Teimme tutkimuksen teemahaastattelujen ja vapaaehtoisten kulke-
man reitin avulla. Reitti kulki keskustan läpi, sisältäen tärkeitä paikkoja, joiden täytyisi olla esteettömiä, koska ne ovat julkisia tiloja.

Ideamme opinnäytetyöhömmme saimme, kun kuljimme päivittäin kouluun Seinäjoen keskustan läpi pyörillä tai kävellen. Aloimme pohtia, millainen keskusta-alue olisi kulkea, jos meillä olisi joitakin liikuntarajoitteita. Yritimme etsiä aiheesta tietoa, mutta huomasimme, että Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyydestä ei ollut mitään tutkimuksia. Siksi se valikoitui opinnäytetyömme aiheeksi. Esteettömyys on kasvava trendi, johon jokainen kaupunki yrittää pyrkiä, joten opinnäytetyömme aihe on ajan-
kohtainen. Kehittämisen näkökulman vuoksi uskomme, että opinnäytetyöstämme voi olla paljon hyötyä eri toimijoille esteettömyyden parantamiseksi.

Opinnäytetyömme alussa kerromme tutkimuksen lähtökohdista, eli työn tarkoituk-
sesta ja tavoitteista, sekä avaamme hieman vapaaehtoisimmme, ja Seinäjoen kau-
pungin, taustatietoja. Sen jälkeen on teoriaosuus, jossa määrittelemme avainsanoja
kuten esteettömyys, saavutettavuus ja toimintarajoitteet. Lisäksi kerromme hieman
universal designista sekä vammaisuudesta ja sen eri muodoista. Teoriaosuuden jäl-
keen on tutkimuksen toteutus, jossa esiin nousee käyttämämme tutkimusmenetel-
mät, aineiston keruu, aineiston analysointi ja eettiset seikat. Lopuksi paljastamme
tutkimustuloksemme ja niiden johtopäätökset. Pohdinnassa kokoamme opinnäyte-
työprosessimme herättämät ajatukset ja tulokset yhteen.

Vapaaehtoistemme avulla saimme tärkeää tietoa esteettömyydestä ja avasimme oven aivan uuteen maailmaan. Opimme näkemään rakennukset, kulkuväylät, julkiset tilat, opasteet ja valaistuksen täysin uudella tavalla, kiinnittäen huomiota siihen, onko tila kaikkien käytettävissä. Opimme, että esteettömyyden kehittämisessä on tärkeintä kysyä ammattilaisilta, eli henkilöiltä, jotka eniten tarvitsevat esteettömiä ratkaisuja turvalliseen liikkumiseen ja elämään.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Hirsijärvi (2015, 181) määrittelee kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteeksi ymmärtää tutkimuskohdetta. Tutkimuksen lähtökohtana on usein tutkijan pyrkimys kartoittaa kenttä, jossa hän toimii. Hirsijärven määritelmä sopii hyvin opinnäytetyömme ajatusmaailmaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ja tietoisuutta esteettömyydestä, sellaisten ihmisten silmin, joilla on toimintarajoitteita ja omakohtaista kokemusta asiasta.

2.1 Työn tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyössämme selvitimme Seinäjoen kaupungin keskusta-alueen esteettömyyttä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja sen pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita (Hirsijärvi 2015, 161). Opinnäytetyömme tavoitteena oli Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyyden lisäksi oppia ymmärtämään esteettömyyttä laajemmalti. Millaisia asioita esteettömyys on? Millainen esteetön ympäristö on? Ihmiset, joilla ei ole liikkumiseen liittyviä toimintarajoitteita, harvemmin edes kiinnittävät huomiota ympäristönsä esteettömyyteen.

Haarni (2006, 33) toteaa, että esteettömyyden ja saavutettavuuden keskeinen ulottuvuus on liikkuminen. Se mahdollistaa osallistumisen sekä päivittäisten toimintojen hoitamisen. Tämän vuoksi opinnäytetyössämme halusimme nostaa esille, millaista liikkuminen on Seinäjoen keskustassa. Pyysimme tutkimukseemme kaksi vapaaehtoista liikuntarajoitteista ihmistä, liikuntavammaisen ja näkövammaisen. He saivat tuoda esille esteettömyyden näkökulmia heidän kokemanaan. Mielestämme he pysyivät tuomaan esille Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyyteen liittyviä asioita paljon luotettavammalla kokemuspohjalla, kuin mitä me voisimme. Siksi meille oli alusta asti selvää, kun suunnittelimme tutkimustamme, että haluamme yhteistyöhön heidän kanssaan.

Opinnäytetyöllämme haluamme vastata kysymykseen millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta. Kysymystä tarkastellaan niin kehittämisen näkökulmasta kuin jo olemassa olevan esteettömyyden kautta.

Tutkimuksemme tutkimuskysymykset ovat:

- Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta?
- Mitä positiivista keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?
- Mitä kehitettävää keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?

2.2 Vapaaehtoisten lähtökohdat

Otimme yhteyttä Seinäjoen seudun Invalidit ry:n sekä Pohjanmaan Näkövammaiset ry:n ja kysimme heidän kautta vapaaehtoisia auttamaan meitä tutkimuksemme tekemisessä. Opinnäytetyössämme toimi kaksi vapaaehtoista, he ovat liikuntavammainen mies sekä näkövammainen nainen.

Seinäjoen seudun Invalidit ry:n kautta saimme sähköpostia suoraan vapaaehtoiselta, joka kertoi, että olisi kiinnostunut auttamaan meitä opinnäytetyössämme ilomielin. Vapaaehtoisella on ollut käytössään pyörätuoli noin viisi vuotta ja ennen pyörätuolia hän käytti keppejä liikkumisena tukena. Hänellä on tarvittaessa henkilökohtainen avustaja auttamassa jokapäiväisessä elämässä. Hän saa Kelan myöntämiä taksimatkoja, mutta liikkuu paljon myös omalla autollaan. Hän on aikaisemminkin osallistunut samantapaisiin projekteihin esteettömyyden kartoittamiseksi ja edistämiseksi, muun muassa Kurikan kaupungin rakennuksiin tehdyissä kartoituksissa.

Pohjanmaan Näkövammaiset ry:n kanssa yhteistyö sujui myös yhtä sulavasti ja saimme sähköpostia toimintakoordinaattorilta, joka kertoi, että vapaaehtoinen varmasti löytyy. Vapaaehtoinen käyttää apuvälineenään valkoista keppiä. Hän on ollut syntymästään asti näkövammainen ja näkö on heikentynyt iän myötä lisää. Täten esteettömyyden havainnointi ja tietoisuus kasvaa jatkuvasti. Hänellä on käytössä Kelan myöntämät taksimatkat ja tarvittaessa henkilökohtainen avustaja.

2.3 Kaupunkitilan ja liikkumisen esteettömyyden taustatiedot

Seinäjoki on Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva kaupunki, jonka asukasluku on 62 676. Seinäjoesta on tullut kaupunki vuonna 1960, ja se on nykyään yksi Suomen voimakaimmin kasvavista kaupunkikeskuksista. Kaupunki tarjoaa Suomen kuudenneksi suurimpana markkina-alueen keskuksena hyvät kaupan palvelut, koulutusta peruskoulusta yliopistotasolle, sekä paljon työpaikkoja. Akateemikko Alvar Aalto on suunnitellut hallinto- ja kulttuurikeskuksen. Kesäisin Seinäjoen kaupunki täyttyy monista kesätapahtumista, kuten Provinssista, Vauhtiajoista ja Tangomarkkinoista. Tapahumat tuovat joka vuosi Seinäjoelle paljon ihmisiä. (Seinäjoki, [viitattu 25.9.2018].)

Etelä-Pohjanmaan liitto on tehnyt yhteenedon Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen kansallisen terveyst-, hyvinvointi- ja palvelututkimuksen tuloksista verkkosivuilleen. Huomioitavaa on, että tulokset koskettavat koko Etelä-Pohjanmaan aluetta eikä ainoastaan Seinäjokea. Tänä vuonna 58,4 prosenttia vastanneista koki elämänlaadunsa keskimäärin hyväksi, koko maassa vastaava luku oli 60,1 prosenttia. Onnelliseksi elämänsä koki 53,7 prosenttia ja 5,8 prosenttia vastanneista koki yksinäisyyttä. Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisiä oli 82,5 prosenttia vastanneista. Kuitenkin 40,6 prosenttia vastanneista koki Etelä-Pohjanmaan liikenneyhetydet huonoiksi, mikä oli selvästi enemmän verrattuna koko maan 24,6 prosentin keskimäärään. (Etelä-Pohjanmaan liitto 21.9.2018.)

Seinäjoen kaupunki kertoo kotisivuillaan luoneensa luontoon esteettömiä reittejä ja laavuja. Viidestätoista reitistä kaksi on sellaisia, joissa toimintarajoitteinen ihminen pystyy kulkemaan. Seinäjoen kaupunki kuvailee, että reitillä on esteetön uimapaikka ja valaistu patikointireitti, jonka varrella on useita laavuja. (Seinajoki.fi, [viitattu 23.10.2018].)

Seinäjoen kaupunkistrategia 2018–2025 lupaa ydinkeskustan kehittämisen lähtökohdaksi olevan keskustaympäristön laatu ja viihtyvyys. Kaupunkiympäristössä korostuu myös esteettiset arvot ja esteettömyys. (Kaupunkistrategia, [viitattu 13.8.2018].) Seinäjoen kaupunki siis pyrkii luomaan sellaisen keskusta-alueen, joka huomioisi myös toimintarajoitteiset ihmiset vieläkin paremmin.

Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyydestä emme löytäneet aikaisempia tutkimuksia. Opinnäytetöitä liittyen esteettömyyteen on kuitenkin tehty jonkin verran muissa kaupungeissa. Esimerkiksi Ek (29.10.2014, 2) on kartoittanut Porvoon keskustassa olevien majoitus- ja ravitsemisliikkeiden esteettömyyttä liikkumis- ja toimintarajoitteisten ihmisten näkökulmasta. Myös Masoumi, Seppälä ja Öhberg (2014, 3) ovat tutkineet esteettömyyttä Loviisassa, kaupungin julkisissa tiloissa, kuten apteekkeissa, terveyskeskuksissa ja hallinnollisissa rakennuksissa. Härkönen (2018, 2) on tutkinut Kuopion kaupungin sosiaalista osallisuutta ja esteettömyyttä tuottaen sitä kautta kehittämisideoita Kuopion kaupungille. Meidän opinnäytetyömme on kuitenkin ensimmäinen laatuaan koskien Seinäjoen keskusta-aluetta ja sen esteettömyyttä.

Maankäytön- ja rakennuslain pykälässä 12 rakentamisen ohjauksen tavoitteena on saada aikaan kansalaisten tarpeita palveleva, turvallinen, terveellinen ja viihtyisä sekä sosiaalisesti toimiva ja esteettisesti tasapainoinen elinympäristö. Pykälän 167 mukaan myös kevyen liikenteen väylät tulee pitää esteettöminä ja turvallisina liikkumiselle. (L 5.2.1999/132.)

Rakentamisen yleisissä edellytyksissä tuodaan esille esteettömyys, laissa pykälä määritellään seuraavasti:

Rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta (L 117 e § 21.12.2012/958).

Meidän opinnäytetyömme paneutuu tutkimaan esteetöntä liikkumista keskustan alueella. Esteettömyys kuitenkin kattaa myös monia muita osa-alueita, kuin vain liikkumisen. Seinäjoen kaupungin pääkirjasto on ottanut huomioon esteettömyyden Celia-kirjastopalvelun kautta. Celia on tarkoitettu kaikille heille, joille lukeminen tuottaa hankaluuksia, esimerkiksi lukihäiriön, näkövammaisuuden tai muun syyn vuoksi. Palvelussa on jo yli 40 000 äänikirjaa ja niiden käyttö on ilmaista. (Esteetön kirjasto, [viitattu 28.8.2018].)

3 ESTEETTÖMYYS YMMÄRRETTÄVÄKSI

Tässä luvussa avaamme opinnäytetyömme käsitteitä. Valitsimme työmme kannalta olennaisiksi käsitteiksi seitsemän aihetta koskevaa asiaa, joiden määritelmät lukijan olisi hyvä tietää ymmärtääkseen esteettömyyttä ja siihen liittyviä asioita. Kerromme esteettömyydestä, saavutettavuudesta, universal designista sekä toimintakyvystä ja toimintarajoitteista, joihin sisältyvät vammaisuus yleisesti ja tarkemmin liikuntavamma sekä näkövamma.

3.1 Esteettömyyden määritelmä

Esteettömyydessä otetaan huomioon ihmisen moninaisuus, kun suunnitellaan rakennettua ympäristöä ja miten se toteutetaan. Esteettömyys on turvallisuutta, laatua ja kestävää kehitystä. Se on ajattelutapa, joka huomioi erilaisuuden eikä erottele ihmisiä heidän toimintakykynsä mukaan. "Esteettömyydessä on yksinkertaisesti kyse ihmisten moninaisuuden huomioonottamisesta rakennetun ympäristön suunnittelussa ja toteuttamisessa". (Esteettömyyskeskus ESKE 2016.)

Esteettömyys koskee kaikkia toimintakyvystä riippumatta. Sen puuttuminen kuitenkin vaikuttaa toimintakyvyltään rajoitteisten ihmisten elämään. Esteettömyys on tärkeä asia ihmisoikeuksien toteutumisen sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon kannalta. (Laitinen 2013, 9.) Suomen perustuslaissa (L 11.6.1999/731) luvussa kaksi, 6 §:ssä määritellään yhdenvertaisuus seuraavasti:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Putkinen (2009, 9) määrittelee artikkelissaan esteettömyyttä niin, että jokaisen ihmisen pitää voida osallistua yhteiskunnan toimintaan riippumatta yksilön iästä, sukupuolesta, terveydentilasta tai mistään toimintakyvyn osa-alueista. Hänen mukaansa esteettömyys koskee liikkumista, kuulemista, näkemistä ja ymmärrettävyyden esteettömyyttä.

Aiemmin esteettömyys on käsitetty fyysisiksi esteiksi ja rakennetun ympäristön esteettömyydeksi. Pääosin on puhuttu saavutettavuudesta vielä 1990-luvulla. Sen toteutumisenä on pidetty pyörätuolilla pääsemistä julkisiin tiloihin. 2000-luvulla on alettu puhumaan kuitenkin esteettömyydestä (engl. Universal design, design for all) ja sillä ymmärretään nykyään rakennusten esteettömyyden lisäksi myös palveluiden ja viestinnän esteettömyyttä. Se käsittää myös kansalaisten sujuvan osallistumisen yhteiskunnan eri toimintaan, kuten harrastuksiin tai opiskeluun. Esteettömyys on siis nykyään hyvin laaja käsite. (Putkinen 2009, 9–10.) Universal designista kerromme lisää omassa luvussaan.

Myös Haarni (2006, 30) toteaa, että esteettömyys on paljon muutakin, kuin vain liuskojen rakentamista. Se on hänen mukaansa eri sektoreiden ja koko yhteiskunnan esteettömyyttä, jossa huomioidaan kokonaisvaltaisesti erilaisten käyttäjien näkökulmia. Eri vammaustyypit ja elämäntilanteet tuottavat erilaisia tarpeita, joten esteettömyydelle tulee erilaisia kriteerejä. Kaikkia vammaisia henkilöitä ei voi siis leimata samanlaisiksi henkilöiksi, kun mietitään esteettömyyden edistämistä.

Kirjassa Miksi joka paikkaan täytyy päästä (2013, 65–66), Kilpelä kuvailee liikkumisympäristön esteettömyyttä. Hänen mukaansa sillä voidaan tarkoittaa tiloja, jossa huomioidaan apuvälineiden käyttö mitoituksien ja varustelujen avulla, sekä esteettömiä kulkureittejä. Esteet voivat olla tasoeroja sisäänkäynneillä tai sisätiloissa, kaapeita tiloja ja korkeita korokkeita. Nämä esteet sulkevat kokonaan osan käyttäjistä toiminnan ulkopuolelle. Ratkaisut, jotka ovat esteettömiä pitää olla käytettävissä itsenäisesti. Jotta esteetön liikkumisympäristö toimisi, tarvitaan myös toimivuutta muilta osa-alueilta. Osa esteetöntä ympäristöä on selkeä opastusjärjestelmä. Esimerkiksi kontrastiraidat auttavat hahmottamaan portaikkoa ja opasteet kertovat käyttäjälle esteettömän kulkureitin sijainnin.

3.1.1 Saavutettavuus osana esteettömyyttä

Saavutettavuus (accessibility) on kokonaisvaltainen ajattelutapa, johon muun muassa esteettömyyden ajatellaan sisältyvän. Käsitteenä saavutettavuus kuvaa, kuinka helposti informaatiota, järjestelmää, laitetta, ohjelmaa tai palvelua voi käyttää

riippumatta henkilön ominaisuuksista, esimerkiksi toimintarajoitteesta, vähemmistöön kuulumisesta tai vähävaraisuudesta. Saavutettavuudella edistetään yhdenvertaisuutta. Saavutettavuus on käsitteenä laajempi alainen kuin esteettömyys. (Raike, [viitattu 17.9.2018].)

Saavutettavuudella tarkoitetaan usein siis "aineetonta" ympäristöä, kuten palveluja ja tietoa, kun taas esteettömyydellä tarkoitetaan fyysistä, rakennettua ympäristöä. Esteettömyydestä ja saavutettavuudesta ei kuitenkaan voida puhua, jos kaikki osatekijät eivät ole esteettämiä. (Esteettömyyskeskus ESKE 2017.) Esteettömäksi suunniteltu ja rakennettu ravintola ei ole esteetön, jos sen palvelut eivät ole kaikille saavutettavissa toimintakykyyn katsomatta. Tämän takia nostamme opinnäytetyösämme esille myös saavutettavuuden tärkeänä käsitteenä, vaikka tutkimuksemme koskee lähinnä fyysistä esteetöntä rakentamista ja ulkoaluetta.

Laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, (L 3.41987/380) pykälässä kuusi kerrotaan elinolojen kehittämisestä seuraavasti:

Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on edistettävä ja seurattava vammaisten henkilöiden elinoloja sekä pyrittävä toiminnallaan ehkäisemään epäkohtien syntymistä ja poistamaan haittoja, jotka rajoittavat vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksia ja osallistumista.

Laki velvoittaa siis tekemään palveluista mahdollisimman saavutettavia. Kulttuuria kaikille -työryhmän tekemässä muistiossa (2002, 13) kerrotaan, että saavutettavuus syntyy, kun poistetaan esteet jotka liittyvät liikkumiseen, kuulemiseen, näkemiseen sekä ymmärtämiseen. Kun suunnitellaan saavutettavia palveluita, täytyy muistaa, että yhteiskunta on joukko erilaisia yksilöitä. Muistiossa todetaan, että poissulkeminen palvelujen piiristä ei ole yleensä tahallista. Se johtuu siitä, ettei tiedetä tai tiedosteta, ettemme kaikki aisti, liiku ja toimi identtisesti keskenämme.

Lalage Grundy (Open Doors 2007) Surrey Museumsilta kertoo saavutettavuuden olevan hänen mielestään jokaisen ihmisen oikeus, jonka on lähdettävä kansainväliseltä tasolta. Hän sanoo, että sen on kuitenkin ulotuttava myös jokaiseen yksittäiseen palveluntarjoajaan, jotta he oppivat ymmärtämään sen tärkeyden heille. Vies-tintäasiantuntija Koskela (2017) kertoo EU:n saavutettavuusdirektiivin saapumisen Suomen lainsäädäntöön lisäävän saavutettavuudesta puhumista. Kuitenkaan se ei

hänen mukaansa ole monille vielä selvä käsite. Koskela tiivistääkin saavutettavuuden yleisesti tarkoittavan “kohteen mahdollisimman helppoa lähestyttävyyttä”.

3.1.2 Universal design ja Design for All

Universal design ja design for all, eli kaikille suunnittelun periaate, tarkoittaa sellaisia ratkaisuja suunnittelussa, että ne soveltuvat kaikille toimintakykyyn ja ikään katso-matta. Universal design on saanut alkunsa Yhdysvalloissa 1990-luvulla ja se tähtää siihen, että suunnitelluissa ratkaisuissa kaikki soveltuu kaikenlaisille käyttäjille, eikä pyritä tekemään erityisryhmille erillisiä ratkaisuja. Tavoitteena on, ettei vammaisten henkilöiden tarvitse sopeutua ympäristöön toimintarajoitteisuutensa vuoksi, vaan ympäristöä pyritään rakentamaan paremmaksi vammaisille, ja kaikille muillekin, toi-mintakyvystä riippumatta. (Kulttuurista kaikille -työryhmä 2002, 14–15.) Mielestämme suomennos kaikille suunnittelun periaatteesta kertoo jo sen, että tavoite on ympä-ristön, palvelujen ja tuotteiden esteettömyydestä kaikille, eli suunnittelusta, joka on kaikille toimivaa.

Toropainen (2009, 120–122) kuvailee Design for All-näkemyksen tarkoittavan sel-laista suunnittelua, jolla parannetaan ympäristön, palveluiden ja tuotteiden käytettä-vyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille ihmisille. Hän pitää tärkeänä osana yhteiskunnan toimintaa, että Design for All-ajattelua vakinaistetaan ja kehitet-tään. Sillä tavoin ehkäistään syrjäytymistä, vähennetään eriarvoisuutta sekä paran-netaan yhdenvertaisuutta. Toropainen toteaa Design for All-käsitteen olevan Suo-messa vielä melko tuntematon, joten hän pitää tärkeänä kehitystyötä, jolla Suomesta tehdään yhteiskunta, jossa Design for All ja Universal Design toiminta-mallit ovat itsestäänselvyys.

Copeland Elise (90 Seconds Media 2016) on Aucklandin suunnittelutoimiston spe-sialisti Universal Designissa ja hän määrittelee kahdeksan päämäärää Universalille Designille. Yksi niistä on comfort, eli mukavuus, ja sillä tarkoitetaan, että paikat ovat helposti saavutettavissa ja niissä on helppo liikkua ympäriinsä. Wellness, eli hyvin-vointi, tarkoittaa Copelandin mukaan muun muassa myös sitä, että vältetään tapa-turmat. Social Integration tarkoittaa sosiaalista integroitumista eli kaikkien ihmisryh-mien kohtelemista arvokkaasti ja kunnioittavasti. Nämä kolme Universal Designin

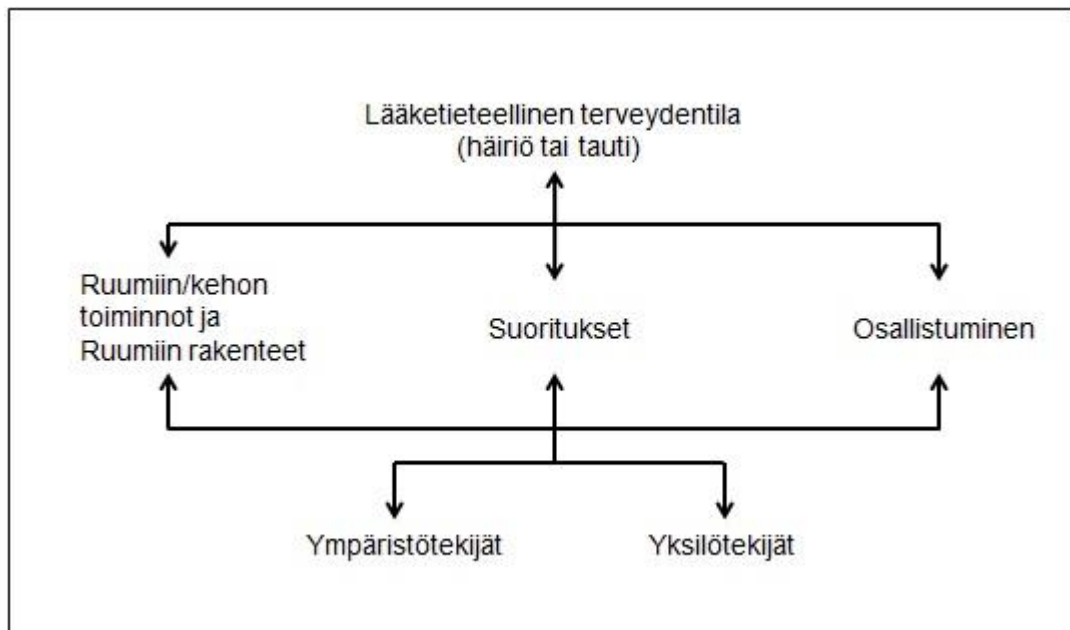
päämäärää kahdeksasta koskevat erityisesti meidän opinnäytetyömme aihetta, kun tutkimme keskusta-alueen suunnittelun esteettömyyttä.

Myös Herwig (2008, 169) nostaa esille comfortin, eli mukavuuden puhuttaessa Universal Designista. Hänen mukaansa tulevaisuus tulee olemaan mukavampi, kunhan ensin saadaan esteet poistettua – etenkin ihmisten mielistä. Herwig toteaa, että nyt on murroksen aika, jolloin keskitytään enemmän asiakkaisiin ja heidän tarpeisiinsa sekä haluunsa elää maailmassa, joka on esteetön. Tämä on osa perspektiivin muutosta, joka johtaa siihen, ettei kehitellä tehokkaampia rollaattoreita vaan rakennetaan esteettömiä, kaikille saavutettavissa olevia taloja ja tiloja (Herwig 2008, 6).

3.2 Toimintakyky ja toimintarajoite

Toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen psyykkisiä, fyysisiä ja sosiaalisia edellytyksiä, joiden avulla hän selviytyy hänelle välttämättömistä jokapäiväisen elämän toiminnoista ympäristössään, jossa hän elää (THL 2016). Toimintarajoite -käsite kattaa kehon vajavuudet sekä suoritus- ja osallistumisrajoitteet (THL 2014).

ICF-luokitus on määritellyt toimintakyvyn ja toimintarajoitteen. Luokituksen mukaan toimintakyky on laaja yläkäsite, joka tarkoittaa kaikkia kehon toimintoja, yksilötason suorituksia ja osallisuutta. Toimintarajoitteet määritellään kirjassa yläkäsitteeksi, joka kattaa kehon rakenteiden ja toimintojen vajavuudet sekä suoritus- ja osallistumisrajoitteet. (Stakes 2004, 3.) ICF-luokitus havainnollistaa toimintarajoitteiden ja toimintakyvyn käsitteellistä mallia (Kuvio 1). Luokituksen avulla nämä kaksi tekijää voidaan luokitella monitahoisesti vuorovaikutteisena kehitysprosessina. (Stakes 2004, 18.)

Kuvio 1 ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet (soveltaen Stakes 2004, 18).

TOIMIA-käsikirjassa (2017, 3) toimintakyky on jaoteltu neljään eri ulottuvuuteen, eli osa-alueeseen. Näitä ovat fyysinen toimintakyky, psyykinen toimintakyky, sosiaalinen toimintakyky ja kognitiivinen toimintakyky, jonka ajatellaan usein kuuluvan psyykkiseen osa-alueeseen. Jotta ihminen selviytyy jokapäiväisistä toiminnoistaan, tarvitaan siihen näiden neljän eri ulottuvuuden yhteistoimintaa siinä määrin, kuin se on jokaisen ihmisen kohdalla mahdollista, ottaen huomioon hänen terveytensä, elämäntilanteensa, tavoitteensa, ikänsä ja toiveensa. Myös asuin- ja elinympäristöllä on merkitystä ihmisen selviytymiseen, ja ne voivat joko vaikeuttaa selviytymistä, tai helpottaa ja tukea sitä.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL 2015) mukaan fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan niitä fyysisiä edellytyksiä, joilla ihminen voi toimia arjessaan. Fyysinen toimintakyky ilmenee esimerkiksi kykyä liikuttaa itseään ja liikkua. Elimistön fysiologisia ominaisuuksia ovat esimerkiksi kestävyyskunto, nivelten liikkuvuus sekä kehon liikkeiden ja asennon hallitseminen. Myös aistitoiminnot, kuten kuulo ja näkö, voidaan laskea kuuluvaksi fyysiseen toimintakykyyn. Psyykkisen toimintakyvyn THL määrittelee ihmisen voimavaroiksi, joilla hän selviytyy arjessaan. Se on elämänhallintaa, psyykkistä hyvinvointia sekä mielenterveyttä. Psyykinen toimintakyky on kykyä suunnitella elämäänsä ja tehdä sitä koskevia päätöksiä sekä kykyä tuntea ja

muodostaa itsestä sekä maailmasta käsityksiä. Myös persoonallisuus kuuluu psyykkiseen toimintakykyyn.

Tiikkainen ja Pynnönen (2018, 2) kertovat sosiaalisen toimintakyvyn muodostuvan sosiaalisen verkoston, yhteisön, yhteiskunnan ja ympäristön sekä yksilön omien tekijöiden, kuten temperamentin ja sosiaalisten taitojen, vuorovaikutuksessa. Sosiaalinen toimintakyky ilmenee ihmisen kykynä toimia sosiaalisissa verkostoissa, sosiaalisena aktiivisuutena ja osallistumisena, sekä miten hän kokee osallisuutta ja yhteyttä. Neljäs toimintakyvyn osa-alue, kognitiivinen toimintakyky, on ihmisen tiedonkäsittelyä, johon kuuluu muun muassa oppimiskyky, muisti ja tarkkaavaisuus. Kognitiiviseen toimintakykyyn vaikuttavat monet tekijät, kuten ympäristö, persoonallisuus, motiivit, terveydentila ja yksilön suhtautuminen stressiin tai vastoinkäymisiin. Kovan paineen keskellä kognitiivinen toimintakyky voi häiriintyä erilaisista sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä. (Muistiliitto 2017.)

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi (2018) -sivuilta löytyy niukasti tilastollisia tuloksia Seinäjoen alueen toimintarajoitteisten henkilöiden koulunkäynnistä ja riittämättömän avun saannista. Seinäjoella toimintarajoitteisia 8. ja 9. luokan oppilaita vuonna 2017 oli 16,4 prosenttia. Ammatillisen oppilaitoksen ensimmäisen ja toisen vuoden oppilaita 14,7 prosenttia ja lukion ensimmäisen ja toisen vuoden oppilaita 12,1 prosenttia. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sivuilla ei ole tietoja vuodesta 2018, indikaattorista toimintarajoite. Kyseisiä tilastoja päivitetään kahden vuoden välein.

Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä -indikaattori perustuu kysymykseen: "Tarvitsetteko ja saatteko heikentyneen toimintakykynne vuoksi apua arkipäivän askareissa?". Vastauksien "tarvitsisin apua, mutta en saa sitä" ja "saan apua, mutta en tarpeeksi" prosentuaalinen määrä oli 6,2 vuonna 2015. Vastanneet olivat 55 vuotta täyttäneitä ja Seinäjoen alueelta. Tuoreempia tilastoja aiheesta ei ole saatavilla. (Sotkanet.fi 3.9.2018.)

3.2.1 Vammaisuus ennen ja nyt

Kasken (2009, 16) mukaan vammalla tarkoitetaan sellaista psyykkistä tai fyysistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi ihmisen suorituskykyä. Vamma-käsite on laajentunut, sillä aikaisemmin vamman ajateltiin olevan pelkästään mekaanisen syyn, esimerkiksi tapaturman aiheuttama vamma. Vammaisuus-käsite pitää sisällään neljää erilaista vammaisuutta, kehitysvammaisuus, kuulo-, näkö- ja liikuntavammaisuus (infopankki.fi 1.10.2018). Tässä luvussa avaamme vammaisuuden historiaa ja käsitettä yleisesti sekä kehitys- ja kuulovammaisuutta. Näkö- ja liikuntavammaisuus esiintyy opinnäytetyössämme merkityksellisenä ja siitä syystä näistä kahdesta käsitteestä on oma lukunsa.

Antiikin Kreikassa ja Roomassa, eritoten Spartassa, vammaisten vastasyntyneiden lasten surmaaminen oli laissa säädetty. Lapset olivat valtion omaisuutta ja näin ollen he joutuivat heimon vanhempien tarkistettavaksi ja jos lapsella todettiin vamma, surmattiin hänet yleisen hyvän ja valtion eduksi. Muissa kaupunkivaltioissa ei ollut säädetty yhtä tiukkoja säädöksiä. Vammaisuuden perusteella vastasyntyneiden surmaamista heijasti yleistä kulttuurista eetosta Antiikissa. (Vehmas 2005, 34–35.)

Keskiajalla monien vammojen ja sairauksien, kuten kehitysvammaisuuden ja kuurouden uskottiin johtuvan yliluonnollisista tekijöistä. Hoitomenetelmät olivat uskonnollisia, ja niillä yritettiin saada vammaisista ja sairaista ihmisistä karkotettua pahat henget. Myöhemmin keskiajalla kuitenkin erilaisuus alettiin nähdä normina, sillä monilla ihmisillä oli vammoja ja sairauksia köyhyyden ja sotien runtelemassa maailmassa. Vammaiset nähtiin jopa jumalallisena luomistyön ilmentymänä ja näin ollen asetti heidät samaan asemaan muiden ihmisten kanssa. Arabit avasivat keskiajan Eurooppaan ensimmäiset hoitolaitoksen vammaisille, havaittavissa oli kuitenkin kirkollinen yhteys hoitolaitoksiin. Yhteiskunnan nähtiin olevan velvollinen huolehtimaan vammaisista ihmisistä. Englannissa säädettiin 1200-luvulla laki, jonka mukaan kuninkaan tuli huolehtia vammaisista ihmisistä ja huolehtia heidän omaisuudestaan. Palkkioksi kuningas sai ottaa itsellensä siitä saadut voitot. (Vehmas 2005, 41–43.)

Suhtautuminen vammaisuuteen on muuttunut historian varrella. Vuonna 2008 YK:n laatima yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista tuli voimaan kansainvälisesti. Suomi oli ensimmäisten joukossa allekirjoittamassa sopimusta vuonna 2007. Euroopan unioni ratifioi sopimuksen ja se astui voimaan koko Euroopan alueelle vuonna 2011. (Mahlamäki 2015, 1–3.)

Vammaisen ihmisen oikeuksia on turvaamassa laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380). Siinä kerrotaan ensimmäisen pykälän mukaan: “Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä”. Vammaisuuden aiheuttamien haittojen ja esteiden poistaminen sekä ehkäiseminen tarkoittavat myös esimerkiksi esteettömän ympäristön rakentamista, jolloin vammaiset ihmiset voivat toimia muiden kanssa yhdenvertaisina.

Haarni (2006, 9) kertoo vammaisten henkilöiden muodostavan yhden ryhmän ja heidän olevan yksilöitä siinä missä mekin. Kuten muillakin yhteiskunnan jäsenillä, vammaisilla henkilöillä on samanlaiset tarpeet sekä oikeudet. Haarni kuitenkin toteaa, että vammaisilla henkilöillä on enemmän haasteita hankkia tarvittavat resurssit, joilla rakentaa hyvinvointia. Vamman pitäisi kuitenkin ajatella olevan toissijainen ominaisuus ja ensisijaisesti vammaiset henkilöt ovat tavallisia ihmisiä.

3.2.2 Kehitys- ja kuulovammaisuus osana vammaisuuden kirjoa

Vaikka opinnäytetyömme tarkastelee Seinäjoen keskustan alueen esteettömyyttä ainoastaan liikuntavammaisen ja näkövammaisen silmin, joutuvat myös kehitysvammaiset ja kuulovammaiset kohtaamaan esteettömyyttä joka päiväisessä elämässään. Tästä syystä halusimme myös avata lyhyesti käsitteitä kehitysvammaisuus ja kuulovammaisuus.

Kehitysvammaisuus ei ole pelkästään hermostossa olevia vammoja ja vaurioita vaan kohdistuu myös muihin elimiin. Hermoston sairaudet, vauriot ja muut toiminnan puutokset tai poikkeavuudet ovat kuitenkin merkittävin ryhmä. Hermoston kehi-

tyshäiriöistä tärkeimpiä ovat aivojen kehityshäiriöt, näihin häiriöihin liittyy usein älyllisten toimintojen vajavuutta. Tällainen vajavuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai on vajavainen. Henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot ilmaantuvat kehitysiässä puutteellisina. Älyllisten toimintojen vajavuus voi esiintyä joko yksinään tai yhdessä minkä tahansa psyykkisen tai fyysisen tilan kanssa. (Kaski 2009, 16.)

Kehitysvammaisuudesta on toisinaan käytetty käsitettä henkinen hidastuminen (mental retardation), mutta vuonna 2013 sosiaaliturvahallinto toi ehdotuksen, jossa käsite korvattaisiin älyllinen vammaisuus -käsitteellä (Intellectual Disability). Ehdotettu kielen muutos ei muuta vaatimuksia kehitysvamman toteamisessa, mutta se on merkittävä edistysaskel älyllisen vamman omaavan ihmisen ihmisarvossa. (AAIDD 28.1.2013.)

Suomen laissa ei ole asetettu tarkkaa ylärajaa kehitysvammaisuuden alkamisiälle. Jos älyllinen suorituskyky heikentyy vasta 18 vuoden iässä tai sen jälkeen, puhutaan tavallisesti dementiasta. Lapsen kohdalla suorituskyvyn alenemista pidetään kuitenkin Suomessa yleensä dementian sijaan kehitysvammaisuutena. Ikäraja ei kuitenkaan vaikuta esimerkiksi kehitysvammaisuuden perusteella annettavan erityshuollon saamista, sillä se ratkaistaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Kaski 2009, 17.)

Kuulovammaisuus on käsite, jolla tarkoitetaan ihmisen heikentyntä kuuloa tai kokonaan menetettyä kuuloaistia. Kuulovammaisuuden sosiaalisessa määrittelyssä henkilö, jonka heikentynyt kuulo haittaa joissakin elämäntilanteissa määritellään kuulovammaiseksi. Esimerkiksi jo 16–25 desibelin verran heikentyneempi kuulo hävittää puhesignaaleista 10 prosenttia, mikä tuottaa ihmiselle vaikeuksia ymmärtää nopeita puhetempoja, ja he väsyvät nopeammin kuuntelutilanteissa. Kuulovammaisuudessa on viisi eri käsitettä. Huonokuuloiset ihmiset pystyvät vastaanottamaan viestin kuulonsa avulla, viestivät itse puhumalla ja kieli kehittyy tavallisesti kuulon avulla. Kuurot henkilöt ovat menettäneet kuulonsa jo syntyessään tai varhaisessa vaiheessa ennen kielellistä kehitystä. Kuuroutuneeksi määritellään ihminen, joka on menettänyt kuulonsa, mutta on jo oppinut puhumaan. Tällöin puhe säilyy, mutta voi muuttua puheäänän ja intonaation kohdalla. Kuulo-näkövammaisilla ihmisillä on vakava-asteiset kuulo- ja näkövammayhdistelmät, jotka aiheuttavat vaikeuksia kommunikaatiossa ja liikkumisessa. Viimeisenä käsitteenä on kuulomonivammainen,

tällöin ihmisellä on kuulovamman lisäksi muu vaikea-asteinen vamma. Kuulovammanivammaisuus esiintyy 30 prosentilla kuulovammaisista. Kuulovammaisia arvioidaan olevan yli 14 prosenttia väestöstä eli vajaa 750 000 ihmistä. Tästä luvusta täysin kuuroja arvioidaan olevan 8000. (Poussu-Olli 2003, 13–14.)

3.2.3 Liikuntavammaisuus ja sen tuomat rajoitteet

Liikuntavamma on joko synnynnäinen tai tapaturmasta aiheutunut vamma, se voi myös syntyä pitkäaikaissairauden seurauksena. Liikuntavamma rajoittaa henkilöä jokapäiväisissä arjen toiminnoissa ja sen haitta riippuu siitä, millaisessa ympäristössä henkilö toimii. (Nevala 2010, 21.)

Kehitysvammarekisterin mukaan joka neljännellä erityishuollon piirissä olevalla on liikuntavammoja. Erityyppisiä liikuntavammoja voidaan luokitella kuuteen eri ryhmään. Yksi ryhmä on synnynnäiset tai varhaislapsuudessa saadun aivovaurion aiheuttama liikuntavamma, tarkemmin sanottuna CP-oireyhtymät. Toinen ryhmä on liikuntavamma, joka on saatu myöhemmin aivovaurion aiheuttamana. Kolmas ryhmä on rakennepoikkeavuuksiin liittyvät vammat, esimerkiksi selkäydinkohju tai raajojen virheasennot. Neljäs ryhmä on lihassairaudet, sekä yleissairauksiin liittyvä liikuntavammaisuus, kuten reuma tai etenevät aivotaudit. Viimeisinä luokituksina ovat muut vammat, esimerkiksi aivo- ja selkäydinvammojen jälkitilat, sekä selkäytimen kasvaimet ja tulehdukset. CP-oireyhtymissä kuntoutuksessa pyritään habilitaatioon eli sellaisten toimintojen suorittamiskykyyn, joita yksilö ei ole aiemmin osannut. Myöhemmin syntyneiden vammojen hoidossa taas on kyse uudelleen kuntouttamisesta, rehabilitaatiosta, eli opetellaan yksilön kanssa saavuttamaan uudelleen menetetty taito. (Kaski 2009, 132.)

Kulttuurilla kaikille-työryhmän (2002, 17) kirjoittamassa muistiossa kerrotaan, että kaikista vammaisista liikuntavammaisten osuus on hyvin suuri. He myös toteavat, että liikuntavammaisilla on usein jokin liikkumista helpottava apuväline, kuten rullaattori, kävelykeppi tai pyörätuoli.

Invalidiliitto toimii liikuntavammaisten tukena. Invalidiliitolla on alue- ja yhdistystoimintaa ympäri Suomea. Liitto tukee ja vahvistaa jäsenyhdistyksen elinvoimaisuutta,

vaikuttamistoimintaa ja yhdistysten antamaa neuvontaa jäsenille. Invalidiliitto järjestää yhdistystoiminnalle järjestö- ja tilauskoulutuksia, kehittämispäiviä, sekä tarjoaa auditointimahdollisuuksia ja tiedottaa ajankohtaisista asioista. Osana alue- ja yhdistystoimintaa on maakunnallisen ja paikallisen neuvonnan ja neuvontaosaamisen vahvistaminen. Yhdistysten toimintaa tuetaan koulutuksilla, webinaareilla ja tapaamisilla. Erilaisilla verkostoilla edistetään yhdistysten yhteistoimintaa ja jäsenistön vertaistoimintaa. (Invalidiliitto, [viitattu 15.10.2018].)

Vammais Kumppanuus (1.3.2016) on tehnyt videon, joka kertoo Noora Västisen elämästä. Noora Västinen on yrittäjä, joka määrittelee omaa vammaisuuttaan niin, että se on vain yksi osa häntä ja vaikuttaa jollakin tavalla hänen elämään ja valintoihin. Vammaisuus on hänen mielestään yksi ominaisuus ihmisessä, kuten vaaleat hiukset. Hän valitsee hissien portaiden sijasta, mutta ei halua, että hänen elämänsä liikaa määritteli se, mitä hän tekee tai jättää tekemättä, koska on vammaisen ja istuu pyörätuolissa.

3.2.4 Näkövammaisuus ja sen tuomat rajoitteet

Näkövammaisia on Suomessa arviolta noin 80 000, joista täysin sokeita on noin 10 000. Yleisempää on siis näkökentän eriaisteiset rajoitteisuudet kuin täysi sokeus. Erikoislasit, valkoinen keppi ja opaskoira ovat apuvälineitä, joita näkövammaisilla voi usein olla käytössään. (Kulttuuria kaikille -työryhmä 2002, 18.) Ihminen, jonka näön voi korjata laseilla normaaliksi tai jonka toisessa silmässä on normaali näkö, ei luokitella näkövammaiseksi (Näkövammaisten liitto ry, [viitattu 21.8.2018]).

Useat eri osa-alueet muodostavat näkemisen ja siksi näkövammaisuus on moniulotteista (Malm 2006, 298). Malm (2006, 300) kertoo näkemisen toiminnallisen haitan tulevan esille toimintavaikeuksina, joita ovat esimerkiksi liikkumisen hankaluus ja päivittäisistä askareista suoriutuminen. Koska näkövamma on moniulotteista ja kaikilla yksilöllistä, voi parhaiten henkilön näkövamman vaikutuksista saada selvyyden kysymällä häneltä itseltään. Siten kuulee, miten näkövamma vaikuttaa hänen elämäänsä ja mitä se merkitsee hänelle, Malm kirjoittaa.

Näkövammaisen henkilö käyttää liikkueessaan muita aisteja ja ennakkotietoja ympäristöstä. Hän luo ympäristöstä muistikartan, jossa reittiä viitoittavat maamerkit, kuten maaston muodot, portaat ja äänet. Apuvälineet auttavat näkövammaista selviytymään vieraassakin ympäristössä. Valkoinen keppi toimii tuntoaistin jatkeena ja opaskoira auttaa muun muassa reitillä pysymisessä ja esteiden väistämässä. (Risänen 2010, 27.)

Vaikka maailman terveysjärjestö WHO on antanut suosituksen, miten näkövammaisuus luokitellaan, niin Suomessa se määritellään hyvin monin eri tavoin, Malm (2006, 298) kertoo. Esimerkiksi Kansaneläkelaitoksella, sairaaloilla ja vakuutusyhtiöillä on oma määritelmänsä, mutta yhä enemmän näkövammaisuutta pyritään määrittelemään toiminnallisen haitan pohjalta, taulukkojen sijasta. Malmin mukaan lähtökohtana on siis näkövammaisen oma kokemus siitä, kuinka paljon ja millä tavoin näkövamma haittaa henkilön elämää. Onkin hyvin yksilöllistä, miten näkövamma vaikuttaa, ja vaikutus voi vaihdella olosuhteiden tai tilanteiden mukaan (Malm 2006, 299).

Näkemisen häiriöt vaikuttavat eri tavoin erilaisissa tilanteissa, esimerkiksi henkilöllä jolla on laaja näkökenttä, mutta puutteita keskeisen näön alueella. Henkilö selviytyy liikkumisesta ympäristössä, sillä hän pystyy hahmottamaan maastoaan riittävästi. Mutta hän ei selviytyisi tarkkaa näköä vaativissa tehtävissä eikä esimerkiksi tunnistaisi kadulla tuttuja. Näkökentän ollessa taas supistunut pystyy henkilö seuraamaan tarkkoja ja pieniä yksityiskohtia, mutta ei pysty havainnoimaan ympäristöään, toisten ihmisten ilmeitä tai eleitä. Kyetäkseen kulkemaan ympäristössä hän tarvitsee valkoisen kepin tai avustajan. (Kaski 2009, 139–140.)

Näkövammaisten liitto ry on Suomen näkövammaisten yhdistysten kattojärjestö. Liitto on perustettu edistämään sokeiden ja heikkonäköisten ihmisten oikeuksien toteutumista, tuottamaan erityispalveluita ja toimimaan asiantuntijana näkövammaisuuteen ja näkemiseen liittyvissä asioissa. Näkövammaisten liitto täyttää 90 vuotta tänä vuonna 2018 ja vuoden teemana toimii Yhteistyön voima. (Näkövammaisten liitto ry, [viitattu 26.9.2018].) Tämän kattojärjestön alla toimii muun muassa Pohjanmaan näkövammaiset ry, jonka toiminta sijoittuu kolmelle maakunnalle, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Pohjanmaa (Pohjanmaan näkövammaiset ry, [viitattu 26.9.2018]). Yhdistys on perustettu vuonna 1927 ja se on kolmanneksi suurin

alueyhdistys Näkövammaisten liitto ry:ssä. Yhdistyksen toimintamuodot tarkoituksen toteuttamiseksi ovat:

- 1) ajaa ja valvoo toiminta-alueensa näkövammaisten oikeuksien ja tavoitteiden toteuttamista vaikuttamalla päättäjiin, viranomaisiin ja kansalaismielipiteeseen
- 2) harjoittaa näkövammaisuuteen liittyvää tiedotus- ja koulutustoimintaa
- 3) tarjoaa näkövammaisille vertaistukea
- 4) tukee näkövammaisten harrastuksia ja yhdessäoloa.

Esteettömyyden kannalta jokapäiväisessä elämässä on paljon esteitä, joita näkövammainen kohtaa, vaikka ne voisivat olla helposti poistettavissa. Erilaiset esteet kulkureitillä, kuten keskelle jalkakäytävää jätetyt pyörät ja autot, on vaikea valkoista keppiä käyttävän havaita. Tilapäiset esteet, kuten jalkakäytävällä olevat ulkomainokset tai ulkotulet, on sijoitettava niin, etteivät ne ole kulkureitillä ja vaaraksi näkövammaiselle. Näkyville paikoille sijoitetut, isoilla kohokirjaimilla kirjoitetut opasteet auttavat näkövammaista. Selkeä kontrasti auttaa hahmottamaan esimerkiksi kirjaimet, esineet tai vaarat taustastaan. (Malm 2006, 312.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen eli laadullinen. Hakalan (2010, 21) mukaan kvalitatiivisella tutkimuksella yleensä nostetaan esiin tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden ääntä. Kvalitatiivista menetelmää käytetään usein silloin, kun halutaan antaa ääni sellaisille, joilla sitä ei ole perinteisesti ollut, kuten jokin rajattu ihmisryhmä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 87–88) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistojen koko on yleensä vähäinen tai pieni. Tutkimuksessa pyritään ymmärtämään tiettyä ilmiötä tai kuvaamaan jotain tapahtumaa tai toimintaa, joten olisi tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietäisivät aiheesta mahdollisimman paljon tai heillä olisi siitä omakohtaista kokemusta. Hakala (2010, 22) kirjoittaa, että kvalitatiiviselle tutkimukselle on tavallista, että esimerkiksi tutkimustehtävä muuttuu tutkimuksen aikana. Hänen mukaansa aineiston hankinnan peruskriteeri on kuitenkin luotettavuus.

Kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä auttaa meitä antamaan äänen vapaaehtoisillemme ja mahdollisuuden kertoa kokemuksistaan esteettömyyden näkökulmasta. Sen avulla saamme vastaukset tutkimuskysymyksiimme: Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta? Mitä positiivista keskusta-alueen esteettömydessä mahdollisesti on? Mitä kehitettävää keskusta-alueen esteettömydessä mahdollisesti on? Vapaaehtoiset saivat vastata tutkimuskysymyksiimme omien kokemuksiansa pohjalta sen mukaan, miten he asian ovat kokeneet ja mitä se on heille merkinnyt.

Tutkimusmenetelmien suhteen päädyimme haastatteluun, sillä halusimme selvittää, mitä vapaaehtoiset ajattelevat, tuntevat ja kokevat tai uskovat (Hirsjärvi 2009, 185). Tutkimuksessa käytimme itse keräämäämme tietoa, joka sisälsi välitöntä tietoa tutkimuskohteesta eli primaariaineistoa (Hirsjärvi 2009, 186). Käytimme teemahaastattelua kyselylomakkeen sijaan, koska meillä oli vain kaksi osallistujaa ja siksi, että välttyttiin haitoilta, kuten vastaajien suhtautuminen epävakavasti kyselyyn, epäonnistuneet vastausvaihtoehdot ja vastaamattomuus, joita Hirsjärvi luetteli Tutki ja kir-

joita kirjassa (2009, 195). Mietimme teemahaastattelupohjaamme Esteettömyyskeskus ESKE:n, Yleiset helppo liikkua kriteerit luettelon pohjalta (Liite 1). Kriteereihin on lueteltu paljon huomioitavia asioita paikkakohtaisesti, meidän tarkastelumme painottui kuitenkin opastuksen, ulkotilojen ja sisäänkäyntien kriteereihin. (Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE 2014.)

Teemahaastattelun lisäksi tutkimuksemme hyödynsi myös havainnointia ja käytännön osuutta, eli reittiä. Teemahaastattelu antoi tutkimukseemme suurimman aineiston, mutta reitin läpikulkeminen ja siitä tehdyt havainnot antoivat tuloksia, jotka eivät välttämättä nousseet esille haastatteluissa. Näitä avaamme tarkemmin luvussa 4.2 Tutkimusaineiston keruu, koska havainnointia ja käytännön osuutta käytimme aineistonkeruumenetelminä.

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Kysely, havainnointi, haastattelu ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto ovat laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73). Valitsimme tutkimuksemme aineistonkeruumenetelmiksi teemahaastattelun (Liite 2) ja pienen toiminnallisen osion, reitin sekä havainnoinnin. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 47) määrittelevät teemahaastattelun olevan puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Kyseiselle haastattelumenetelmälle on ominaista, että kaikkia sen näkökohtia ei ole lyöty lukkoon. Teemahaastattelu tarkoittaa, että haastattelu jaotellaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Hirsjärvi (2015, 208) toteaa teemahaastattelun toimivan välimuotona kyselylomakkeelle ja avoimelle haastattelulle. Aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymykset eivät ole tarkkaan muotoiltuja, eikä niiden kyselyjärjestyksellä ole väliä. Kyseinen haastattelumuoto vastaa monia laadullisen tutkimuksen lähtökohtia.

Koska toteutimme osan opinnäytetyömme tuloksien saannista käytännön, eli vapaaehtoisten kanssa kulkeman reitin, kautta löytyy työstämme piirteitä toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan työtä, joka tuottaa käytännön toiminnan opastamista, ohjeistamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Tuotimme käytännön osuudesta vi-

deon, jonka avulla havainnoimme tuloksia. Tuotosta ei kuitenkaan koskaan tarkoitettu muiden nähtäväksi ja se tehtiin ainoastaan tueksi tulosten tarkastelussa analysointivaiheessa.

Hirsjärvi ja Hurme (2011, 37) toteavat havainnoinnin, eli observoinnin, olevan välttämätön ja yhteinen perusmenetelmä kaikille tieteenhaaroille. Tieteenalat ovat kehittäneet itselleen sopivat observointimenetelmät. Tuomen ja Sarajärven (2002, 83) mukaan havainnointi on kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä toiseksi yleisin. Havainnoinnin voi heidän mukaansa erotella neljään eri muotoon, jotka ovat piilohavainnointi, havainnointi ilman osallistumista, osallistava havainnointi sekä osallistuva havainnointi.

Toimivatko ihmiset siten, kuin he sanovat toimivansa? Tähän kysymykseen havainnoinnin avulla saadaan tietoa. Havainnoinnin etuna on, että sen avulla päästään luonnollisiin ympäristöihin, joten se ei ole keinotekoisia. Vaikeasti ennakoitavat tai nopeasti muuttuvat tapahtumat ja vuorovaikutuksen tutkiminen, ovat esimerkkejä tilanteista, jolloin observointi on toimiva menetelmä. (Hirsjärvi ym. 2007, 207–208.) Tässä tutkimuksessa havainnointi oli tärkeä tiedonkeruumenetelmä siksi, että vapaaehtoisten kulkiessa reittiä pystyimme havainnoimaan sellaisiakin asioita, joista emme välttämättä keskustelleet teemahaastattelussa ollenkaan, tai jotka nousivat esille vain lyhyesti. Observointi myös selkeytti ja konkretisoi meille esteet tai esteettömyyden. Tiesimme esimerkiksi ennen tutkimuksen aloittamista, että jos suojateiden edessä on kynnyks, se voi olla haastavaa pyörätuolilla liikkuvalla henkilölle. Mutta vasta, kun itse näimme ja havainnoimme asian käytännössä, pystyimme ymmärtämään selkeämmin, miksi se voi olla haastavaa ja miten se on haastavaa. Mielestämme tutkimuksemme aiheesta ei voisi kirjoittaa luotettavasti ilman, että olisimme havainnoineet ympäristöä, ja sitä, miten esteettömyys on huomioitu tai jätetty huomioimatta.

Toteutimme tutkimuksen yhteistyössä Seinäjoen seudun invalidit ry:n ja Pohjanmaan näkövammaiset ry:n kanssa. Yhdistysten kautta saimme kaksi vapaaehtoista, pyörätuolilla kulkevan liikuntavammaisen ja valkoista keppiä apuvälineenään käyttävän näkövammaisen. Heidän kanssaan kävimme kulkemassa reitin Seinäjoen keskusta-alueella esteettömyyden näkökulmasta. Tämän jälkeen teimme vielä teemahaastattelun valmiin kysymysrunгон pohjalta, runkoa sovellettiin haastattelun

kulun mukaan. Tutkimuksen toteutus tehtiin kahtena päivänä, eli molemmille vapaaehtoisille oli varattu oma päivä toteutuksen tekemiseen.

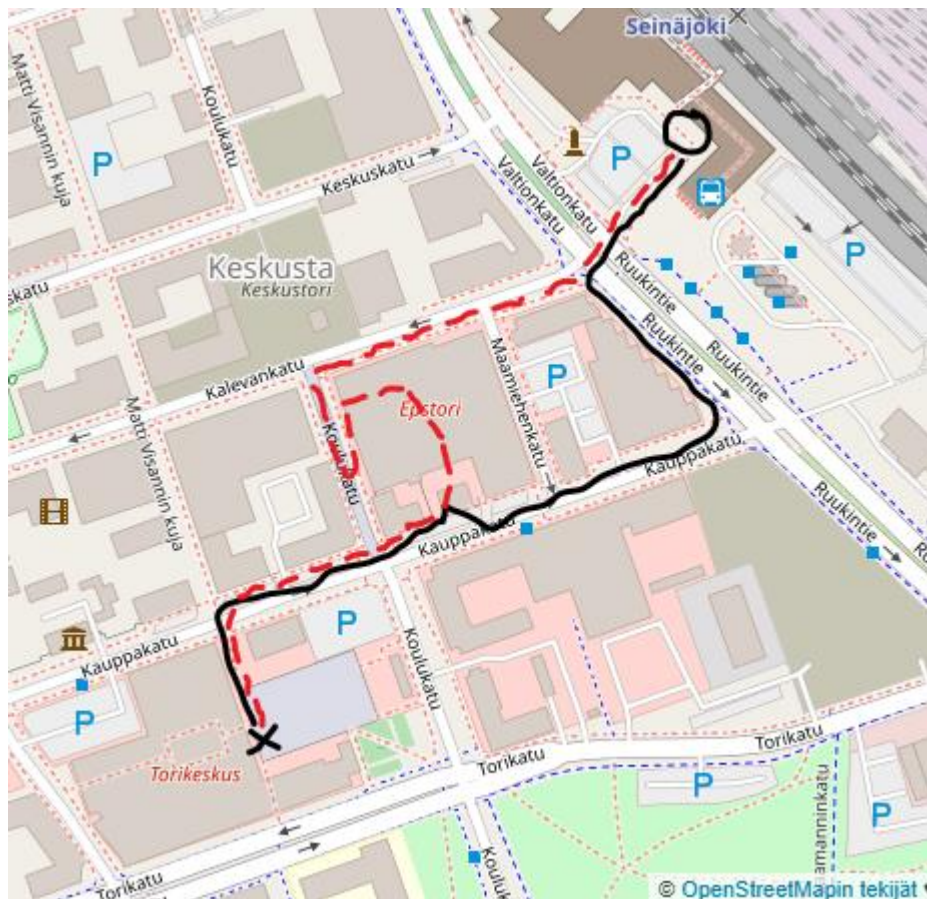
Aloitimme ottamalla yhteyttä yhdistyksiin. Sovimme sähköpostin välityksellä erilliset tapaamispäivät molempien yhdistysten kanssa. Tapaamisilla kerroimme vielä opinnäytetyömme sisällöstä ja vapaaehtoisten roolista opinnäytetyössämme. Kirjoitimme samalla sopimukset yhteistyötahojen kanssa. Kävimme läpi teemahaastattelumme rungon ja sovimme uuden päivämäärän tehdäksemme opinnäytetyömme käytännönsuuden. Tapaamiselle ei ollut määritelty mitään tiettyä kestoa, sillä halusimme mahdollistaa, että vapaaehtoiset ja yhteistyötahot saavat riittävästi aikaa sisäistää asian ja kysyä kaikesta, mikä askarruttaa, sekä käydä yleisesti keskustelua aiheesta. Samalla me opinnäytetyön tekijät ja vapaaehtoinen saimme mahdollisuuden tutustua hieman toisiimme ennen varsinaista käytännön osuutta.

Käytännön osuus, eli reitti ja teemahaastattelu, suoritettiin viikolla 40 kummankin vapaaehtoisen kanssa. Ennen reitille lähtemistä kerroimme kummallekin vapaaehtoiselle, että meidän roolimme reitillä on toimia havaintojen tekijöinä ja kyselijöinä, mutta tarpeen tullen myös autamme kulkemisessa turvallisuuden takaamiseksi. Pyörätuolilla liikkuvalla vapaaehtoisella olikin oma avustaja mukana, joka auttoi vaikeissa paikoissa, mistä ei itsenäisesti päässyt etenemään. Reitin kulkemiseen meni kummallakin vapaaehtoisista noin 10 minuuttia. Koko reitti taltioitiin videomuotoon kameralla. Videon kuvaamisen suoritimme niin, että toinen meistä tekijöistä kantoi kameraa ja kuvasi vapaaehtoista ja hänen osoittamiaan huomiota vaativia kohtia reitin varrella. Reitin kuvaaminen mahdollisti meille havainnoinnin myös jälkepäin, jotta emme unohtaisi reitillä esille nousseita asioita. Käytännön osuuteen ja haastatteluihin oli varattu rajattomasti aikaa, sillä halusimme varmistua siitä, että vapaaehtoiset saavat varmasti tuotua kaiken haluamansa esille.

Kuviossa 2. on kartta Seinäjoen keskusta-alueesta, jossa reittimme kulki. Emme halunneet ennalta määrittää reittiä valmiiksi, jotta tutkimus ei olisi puolueellinen mistään näkökulmasta. Emme voineet myöskään tietää, oliko vapaaehtoisillamme joi-takin paikkoja keskustan alueella, joista he eivät pääsisi tai haluaisi kulkea liikunta-rajotteidensa vuoksi. Se oli siis myös turvallisuusasia, että vapaaehtoisemme saivat valita kulkemansa reitin itse. Halusimme kuitenkin, että reitti alkaisi ja loppuisi sellaisten paikkojen läheisyydestä, jotka ovat julkisia ja joihin jokaisen olisi tärkeää

päästä. Tämän vuoksi aloituspaikaksi päätimme Matkakeskuksen pihan ja päämääräksi Torikeskuksen pihan. Jotta reitit olisivat jollakin tavoin keskenään verrattavissa ja suurin piirtein samanpituisia, asetimme myös yhdeksi välipysäkiksi apteekin. Näin ollen molemmat vapaaehtoiset suunnittelivat reittinsä sen mukaan, että se kulkee apteekin ohi.

Kartassa piirretty ympyrä tarkoittaa lähtöpaikkaa Matkakeskuksen pihasta ja x-merkki määränpäästä Torikeskuksen pihassa (Kuvio 2). Punaisin katkoviivoin merkitty reitti on näkövammaisen kulkema reitti, ja se kulkee Epstorin läpi. Mustalla, katkeamattomalla viivalla piirretty reitti kuvastaa liikuntavammaisen, pyörätuolilla liikkuvan kulkemaa matkaa.

Kuvio 2. Seinäjoen keskusta (© OpenStreetMapin tekijät, CC BY-SA [viitattu 25.10.2018]). Karttaan on piirretty lähtöpaikka ympyränä ja määränpää x-merkinä. Molemmat reitit näkyvät kartassa, toinen katkoviivoilla piirrettynä.

Haastattelut kestivät 40 minuutista tuntiin, ja niiden taltiointiin käytettiin puhelimen ääninauhuria. Toinen vapaaehtoisista oli täyttänyt yhteisellä tapaamiskerralamme annetun teemahaastattelurunkopaperin jo valmiiksi. Kävimme kuitenkin vielä

läpi rungon pohjalta kysymyksiä ja keskustelimme yleisesti hänen kokemuksistaan esteettömyydestä Seinäjoella ja muualla. Toisen vapaaehtoisen kanssa kävimme teemahaastattelurungon kohta kohdalta läpi ja esitimme tarkentavia kysymyksiä haastattelukysymysten välissä ja lopussa. Kävimme keskustelua sähköpostitse vielä jälkeinpäin meidän vapaaehtoistemme kanssa varmistuaksemme haastattelussa ilmi tulleiden asioiden oikeellisuudesta.

Kumpikin haastattelu pidettiin rauhallisissa kahviloissa. Kahvilat valittiin sen mukaan, että ne olivat esteettömiä ja mahdollistivat haastattelujen sujumisen ja äänittämisen ilman suurempia häiriötekijöitä. Haastattelut onnistuivatkin hyvin eikä häiriötekijöitä ollut. Toisella vapaaehtoisista oli myös avustaja mukanaan, ja hänkin oli läsnä haastattelussa. Avustajalla ei kuitenkaan ollut mitään roolia haastattelussa, vaan kysymykset esitettiin vapaaehtoisellemme ja hän vastasi niihin itsenäisesti. Haastattelun lopuksi avustaja kertoi huomioitaan esteettömyydestä, joihin oli törmännyt vapaaehtoistamme avustaessa.

4.3 Tutkimuksen analysointi

Laadullinen tutkimus voidaan jakaa kahteen osaan, ensimmäinen osa on arvoituksen ratkaiseminen toisin sanoen ymmärtävä selittäminen, eli viitataan teoreettisiin viitekehyksiin ja muuhun tutkimukseen. Toinen osa on havaintojen pelkistäminen, eli keskitytään olennaiseen ja yhdistetään raakahavaintoja. Jotta saataisiin tutkimuksen kannalta oikea määrä aineistoa, voidaan laadullista tutkimusta rajata esimerkiksi teemahaastattelussa valitsemalla vain tiettyjä oleellisia teemoja käsiteltäväksi. Suurimmaksi osaksi tämä vaihe kuitenkin tapahtuu laadullisessa tutkimuksessa vasta jälkikäteen, sillä teemahaastattelun edetessä voi ilmetä tutkimuksen kannalta tärkeää aineistoa, joka täytyy ottaa huomioon tuloksissa ja näin ollen muokkaa jo aiemmin määriteltyjä teemoja. (Alasuutari 2011, 38–40.)

Aloitimme tutkimuksemme analysoinnin tarkastelemalla vapaaehtoisten kanssa tehtyjä haastatteluja. Käytimme äänitettyihin haastatteluihin peruslitterointia eli muu- timme puheen sanatarkasti tekstiksi käyttäen vapaaehtoisten puhekielelle ominaisia murrasanoja. Täytesanat, kesken jääneet tavut ja toistot jätimme pois. Peruslitterointiin kuuluu puheen lisäksi kirjata ylös merkittävät tunneilmaisut, joista välitty

keskustelun tunnelma, kuten nauru tai liikuttuminen. Tätä litterointimuotoa käytetään, kun halutaan analysoida ensisijaisesti puheen asiasisältöä. Jätimme myös litteroimatta muutamia kohtia, jotka eivät olleet tutkimuksellisesti tärkeitä eivätkä koskettaneet kontekstia. (Tietoarkisto 8.11.2017.)

Litteroinnin jälkeen aloimme käsitellä tekstiä teemoittelun avulla. Olimme litteroineet tekstin tietokoneelle ja siirtäneet sen pilvipalveluun. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 173) määrittelevät teemoittelun niin, että analyysivaiheessa esille nousee haastatteluista sellaisia teemoja, jotka ovat yhteisiä kaikille tai usealle haastateltavalle. Usein teemat ovat samoja kuin teemahaastattelussa aluksi määritellyt pääteemat, mutta tämän lisäksi yleensä esiin nousee muitakin, vielä kiehtovampia teemoja. Hirsjärvi ja Hurme toteavat, että teemat, jotka nousevat esiin analyysivaiheessa, ovat tutkijan tekemiä tulkintoja haastateltavien sanomista asioista, koska kaksi haastateltavaa tuskin kertoo samasta asiasta täysin samoin sanoin. Tutkija voi tästä huolimatta koodata ne samaan luokkaan.

Jo toisen haastattelun sekä litteroinnin aikana huomasimme haastatteluissa sekä yhtäläisyyksiä että eroja. Haastattelumme teemat olivat esteet, helppokulkuisuus, saavutettavuus, kehitys ja vapaa sana. Jotkin teemat olivat sellaisia, että ne herättivät molemmissa vapaaehtoisissa samanlaisia tuntemuksia. Poimimme tekstistä molempien haastattelujen yhtäläisyyksiä sekä eroja. Kävimme haastattelut läpi teema kerrallaan ja nostimme esiin molempien vapaaehtoisten ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä kyseisestä teemasta. Tällä tavoin pystyimme myös vertailemaan, jos vapaaehtoisemme kokivat jotkin teemat eri tavalla.

4.4 Eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2007, 23) kertovat tutkimuksenteekoon liittyvän monia eettisiä kysymyksiä. Tutkijan vastuulla on tuntea nämä eettiset periaatteet sekä toimia niiden mukaan. Jotta tutkimus on eettisesti hyvä, täytyy tutkimuksenteossa noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Myös Tuomi ja Sarajärvi (2002, 129) toteavat tutkimuksen uskottavuuden syntyvän siitä, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Heidän mukaansa tutkimuksen uskottavuus kulkee käsi kädessä tutkijan

tekemien eettisten ratkaisujen kanssa. Meidän tutkimuksemme noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, sillä olemme olleet kriittisiä tiedonhankinnassa ja käyttäneet vain luotettavia lähteitä. Olemme pitäneet kiinni yhteistyötahojen ja vapaaehtoisten kanssa sovituista asioista, sekä noudattaneet vaitiolovelvollisuutta. Olemme raportoineet tarkasti tutkimuksemme eri vaiheista opinnäytetyömme aiheen valitsemisesta lähtien.

Eettisiä ongelmia on monenlaisia ja niitä syntyy etenkin silloin, kun haastattelut tehdään kasvotusten. Eettiset ratkaisut koskettavat koko opinnäytetyön prosessia, eivätkä ole sidoksissa vain tiettyihin tutkimuksen vaiheisiin. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 19–20.) Hirsjärvi ja Hurme (mts., 20) tuovat esille neljä eettistä periaatetta, kun kyseessä on ihmiseen kohdistuva tutkimus. Yleensä nämä periaatteet ovat informointiin perustuva suostumus, yksityisyys, luottamuksellisuus ja seuraukset.

Tutkimuksemme on hyvin tiiviisti yhteydessä ihmisiin, vapaaehtoiisiin, jotka antoivat meille tutkimuksemme kannalta oleellista ja tärkeää tietoa. Näin ollen eettisten periaatteiden kautta, halusimme tuoda selkeästi esille heidän roolinsa opinnäytetyössämme, jotta he pystyisivät sitä kautta miettimään, haluavatko suostua prosessiin mukaan. Halusimme turvata vapaaehtoisten yksityisyyden, luoda heidän kanssaan luottamuksellisen pohjan ja taata mahdollisimman hyvät lopputulokset heidän vääntönsä osallistua tutkimuksemme. Vapaaehtoisten yksityisyydestä olemme pitäneet huolen jättämällä kertomatta vapaaehtoisten nimiä tai muita tietoja, joista heidät voisi tunnistaa. Olemme myös keskustelleet heidän kanssaan, kuinka paljon he haluavat itsestään kerrottavan tutkimuksessamme. Suorat lainaukset haastatelluista, jotka lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, on merkitty käyttäen kirjain- ja numerokoodeja H1 ja H2 nimien sijaan.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK (2012, 6) kertoo laatimassaan ohjeessa, että ainoastaan tutkimus, joka on suoritettu hyvän käytännön edellyttämällä tavalla, voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa sekä tulokset uskottavia. Olemme käyttäneet opinnäytetyössämme, tutkimustulosten tallentamisessa ja esittämisessä, sekä arvioinnissa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja eli rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta. Olemme myös tuoneet vapaaehtoisille ja yhteistyötahoille ilmi, että he ovat oikeutettuja lukemaan meidän opinnäytetyömme, ennen

kuin se tarkistutetaan virallisesti. Heillä on myös oikeus vaatia muutosta kirjoittamaamme tekstiin, jos se rikkoo yhteistyötahon kanssa tehdyn sopimuksen ehtoja.

Kaikki sähköiset dokumentit jotka liittyvät vapaaehtoiisiin ovat olleet lukitun tietokoneen muistissa salasanan takana, jolloin niihin on päässyt käsiksi vain opinnäytetyön tekijät. Litterointivaiheessa kuuntelimme haastatteluja niin, ettei kukaan ulkopuolinen niitä kuullut. Paperiset asiakirjat on pidetty lukitussa kaapissa, eikä niitä ole luovutettu muille kuin opinnäytetyön tekijöille ja opinnäytetyöhön osallistuville vapaaehtoisille. Tällä tavoin olemme varmistaneet anonymiteetin säilymisen sekä sen, ettei kukaan ulkopuolinen saa tietoja. Kaikki dokumentit ja asiakirjat jotka liittyvät opinnäytetyöhön tuhoetaan välittömästi, kun opinnäytetyö on valmis.

Vaikka haastateltavia vapaaehtoisia oli tutkimuksessamme vain kaksi, koemme, että saimme luotettavaa tietoa. Haastateltavat toivat esille omia kokemuksiaan esteettömyydestä Seinäjoen keskusta-alueella. Näistä kokemuksista olemme raportoineet ja tehneet johtopäätökset. Olemme korostaneet esteettömyyden olevan monisyinen asia, joka riippuu ihmisen toimintarajoitteista. Emme sen vuoksi ole tehneet johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, millaiseksi kuuro kokee Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyyden. Myös vapaaehtoisemme toivat haastatteluissa esille sen, että pysyvät puhumaan vain omista kokemuksistaan ja mielipiteistään, eivätkä puhu muiden puolesta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käymme opinnäytetyömme tutkimustulokset läpi teemoittain. Ja-
oimme kysymykset viiteen eri teemaan, jotka olivat esteet, helppokulkuisuus, saa-
vutettavuus, kehitys ja vapaa sana.

Esteet-teemassa kävimme läpi esteellisyyteen vaikuttavia osatekijöitä, kuten valais-
tus, teiden kunto, kynnykset, opasteet ja näkyvyys. Helppokulkuisuus teemaa käsit-
telimme kolmen kysymyksen kautta. Kysymykset olivat seuraavanlaisia: Millaisena
koet kulkemisen Seinäjoen keskustassa? Mitkä paikat keskustassa ovat helppokul-
kuisia? Mitkä eivät? Kolmas teema, saavutettavuus sisälsi kysymykset: Miten hel-
posti pääset kulkemaan keskustan alueella yksin? Mitkä paikat ovat mielestäsi vai-
keasti saavutettavissa? Mitkä eivät? Kehitykseen liittyvässä teemassa käsitelimme
aiheita, Miten keskustan alue on kehittynyt viidessä vuodessa (2013–2018)? Mikä
kehityksessä on ollut positiivista? Mikä kehityksessä on ollut negatiivista? Mitä ke-
hitettävää vielä löytyy? Viimeinen kohta antoi vastaajalle mahdollisuuden kertoa va-
paasti omia kokemuksia ja mielipiteitä esteettömyydestä niin Seinäjoen alueelta,
kuin muualtakin. (Liite 2).

5.1 Monenlaiset esteet

Kumpikin vapaaehtoisista toi esille puutteita Seinäjoen keskusta-alueen jalankulku-
väylistä. Suurimmaksi puutteeksi luokiteltiin niiden kunto ja kynnykset. Jalankulku-
väylien huono kunto nousi vapaaehtoisten haastatteluissa hieman eri tavoin esille.
Näkövammaisen kohdalla kuopat, tien pinnasta koholla olevat mukulakivet sekä
muuttuva tienpinnan materiaali, esimerkiksi työmaa-alueilla hiekka ja sorakivet vai-
keuttivat kulkemista (Kuva 1). Huonoimmista tapauksista tämä voi johtaa siihen,
että ihminen kaatuu ja murtaa vaikkapa nilkkansa.

Kuva 1. Keskustassa sijaitseva työmaa-alue ulottuu jalkakäytävälle.

Vastauksista kuitenkin ilmeni, että näkövammaisen vapaaehtoinen koki saavansa apua muilta, kavereilta tai jopa ulkopuolisilta. Joskus häntä varoitetaan etukäteen esimerkiksi kynnyksistä, pudotuksista tai portaista. Tämä auttaa tietenkin ennakoimaan tilanteessa ja näin ollen välttämään mahdollisilta loukkaantumisilta. Pyörätuolilla kulkevan vapaaehtoisen haastattelussa nousi esille jalankulkuväylien kaltevuus ja kynnykset. Jos jalkakäytävän kaltevuus on sivuttaissuuntaista, joutuu pyörätuolin käyttäjä käyttämään enemmän käsivoimiaan pystyäkseen kulkemaan suoraan. Pidemmän päälle tällainen toiminta rasittaa toispuoleisesti. Kynnykset tuottivat monessa kohdin hankaluuksia, muun muassa reittivalinta piti suunnitella sen mukaan, mistä olisi helpoin kulkea ja missä on matalimmat kynnykset suojatieltä jalkakäytävälle tai toisinpäin. Aivan ydinkeskustassa oli monissa paikoin niin korkeita kynnyksiä, että vapaaehtoinen ei olisi päässyt, ellei hän olisi nähnyt suurta vaivannäköä ja erittäin suurta todennäköisyyttä kaatumisen uhalle, ylittämään suojatietä turvallisesti ilman avustajan apua (Kuva 2). Haastattelussa nostettiin esille myös sähköpyörätuolilla kulkevat ihmiset. Sähköpyörätuoli auttaa juurikin kynnysten ylittämisessä ja tien kaltevuuksien kanssa, näin ollen edellä mainitut asiat eivät ole niin merkittäviä, jos kyseessä on sähköllä toimiva pyörätuoli. Kuitenkin, jotkin kynnyksistä ovat niin korkeita, ettei sähköpyörätuolillakaan kulkeminen ole helppoa. Kynnykset voisivat hypoteettisesti aiheuttaa jopa laiterikon sähköpyörätuoliin osuessaan liian kovaa kivetykseen.

Kuva 2. Suojatieltä jalkakäytävälle nouseva kivetys.

Valaistuksen suhteen oli ristiriitaisia mielipiteitä. Pyörätuolin käyttäjä kehui valaistuksen olevan hyvä. Hän ilmoitti kuitenkin, ettei liiku pimeään aikaan ulkona omien henkilökohtaisten syiden vuoksi. Näkövammaisen vapaaehtoisen mielestä taas valaistus keskustan alueella on huono. Tähän tietenkin vaikuttaa se, että erityisesti näkövammaisilla ihmisillä valaistus on erittäin tärkeä osa esteettömyyttä. Opasteet olivat pääosin hyviä, mutta keskustellessamme asiasta tarkemmin nousi esille etenkin hissien opastekyltit. Monissa paikoissa, niin sisä- kuin ulkotiloissakin, hissien kohdalla opastekyltit ovat puutteellisia. Opasteita kyllä on, mutta niiden sijoittelu ja huomaaminen ovat eri asia. Osassa paikoista opasteet ovat sijoitettuna niin, että niiden huomaamiseen menee aikaa, esimerkiksi liian korkealle sijoitetut opasteet. Tai opasteet olivat oikealla korkeudella, mutta ne olivat niin huomaamattomia, esimerkiksi mustana värinä seinässä, etteivät välttämättä kaikki pysty erottamaan kyseistä opastetta. Pyörätuolia käyttävä vapaaehtoinen kuvaili esteettömyyden tarkastelua monisyisenä ja toi puheessaan esille opasteiden tärkeyden hissien löytymisen vuoksi, sekä huomautti, ettei välttämättä pelkkä hissien löytäminen riitä. Hissien täytyy olla myös kunnossa käytettäviksi.

Se on vähän monisyinen tuo koko asia, että mistä sitä lähtee tarkastelemaan. Lähteekö siitä, että ku tuolilla liikkuu sielä kaupungilla vai meneekö johonki kauppakeskukseen sisään, niinku tääläkin pääsee liikkumaan pyörätuolilla hyvin, kun vaan löytää hissit ja, että ne on kunnos. (H1)

Näkyvyydestä ei kummallakaan ollut erityisemmin moitittavaa, tietenkin rakennustyömaat nousivat esille tässä asiassa. Rakennustyömaille nousee erilaisia seiniä ja näköesteitä jalankulkuväylien läheisyyteen, mutta se ei tuntunut haastatteluissa nousevan isoksi asiaksi esteettömyyden kannalta.

5.2 Helppokulkuisuus

Näkövammaisen arvioi keskusta-alueen helppokulkuisuuden keskinkertaiseksi. Hän totesi, että on paljon paikkoja joissa on hankala kulkea, mutta hänellä on tutut reitit, joita yleensä käyttää. Tutuilla reiteillä hän kertoi uskaltavansa rohkeammin kulkea ja väistellä esteitä. Reittien opettelu tekee niistä helppokulkuisempia. Hän arveli myös joidenkin tietävän hänet, koska saa joissakin paikoissa neuvoja ja apua. Kapeat kadut, joilla on paljon mainoskylttejä, tai vilkkaat, kovaliiikenteiset tiet näkövammaisen luokitteli vaikeakulkuisiksi, jopa vaarallisiksi (Kuva 3). Sellaiset hän kertoi kiertävänsä eri kautta, jos vain mahdollista.

Kuva 3 Mainoskyltti sijoitettuna keskelle jalkakäytävää.

Näkövammaisen vapaaehtoinen toi myös esille tärkeän huomion, että joulun läheisyydessä kauppojen ulkopuolelle sytytetään usein ulkotulia, ja ne voivat olla sijoitettuna jopa keskelle jalkakäytäviä. Vaikka ne ovatkin kauniita koristeita, nämä ulkotulet voivat olla erittäin vaarallisia näkövammaisille ihmisille. He voivat kompastua niihin tai huonoimmassa tilanteessa ulkotuli voi sytyttää vahingossa vaatteet palamaan. Helppokulkuisuutta ja turvallisuutta saataisiin lisättyä sillä, että ulkotulet olisivat joko

sellaisissa paikoissa, että niihin ei voi vahingossakaan törmätä, tai vaihtoehtoisesti käytettäisiin paloturvallisia led-valoilla toimivia lyhtyjä.

Pyörätuolia käyttävä vapaaehtoinen toi helppokulkuisuuteen oleellisesti esiin luiskat, joita voi olla esimerkiksi liikkeiden sisäänkäyntien edustalla tai suojateiden kohdatessa ajoradan. Helppokulkuisiksi paikoiksi hän koki sellaiset paikat, joissa luiska on loiva, kuten esimerkiksi Seinäjoella Power-liikkeen edustalla, jossa hän pääsee parkkipaikalta jalkakäytävälle helposti luiskan ansiosta. Vastaavasti vaikeakulkuisia paikkoja olivat paikat, joissa luiskaa ei ole, se on liian jyrkkä, tai muuten epäkäytännöllinen.

Joo, että kyllä niis on niis luiskis niis on, niitä on niin monta kun on teki-jöötäkin, että tota niin mä oon kyllä monenmoisia luiskia menny ja ollu menemätä. (H1)

Rakennustyömaat nousivat myös tässä kohtaa esille, sillä ne ovat vähentäneet asiointia keskustassa, kun moni paikka on ollut esteellinen pyörätuolilla kulkevalle. Haastattelussa käy myös ilmi, että helppokulkuisuutta lisää huomattavasti liikuntarajoitteisen ihmisen omatoimisuus. Mitä omatoimisempi ja kykeneväisempi ihminen on, sitä helppokulkuisemmiksi paikat muuttuvat.

5.3 Saavutettavuus

Saavutettavuudessa kysyimme siitä, kuinka hyvin kulkeminen onnistuu itsenäisesti yksin ja kuinka paljon vapaaehtoisemme tarvitsevat avustajaa liikkueessaan keskustan alueella. Pyörätuolilla liikkuva totesi, että saavutettavuus riippuu paljon siitä, missä päin keskustassa liikkuu. Hän kertoi etukäteen selvittävänsä määränpänsä esteettömyyden, kuinka pitkästi on matkaa ja millaisia esteitä eteen voi tulla. Kaikki ne paikat, joissa on korkea kynnyks, rappuset tai jyrkkä luiska, ovat saavuttamattomissa hänelle. Ovien täytyy myös olla automaattisesti aukeavia, jotta määränpäähän pääsee itsenäisesti. Hän totesi, että monet asiat jäisivät hoitamatta ilman avustajaa, koska useaan paikkaan on pelkät portaat, ja ne ovat siksi vaikeakulkuisia. Monet luiskat ovat niin jyrkkiä, ettei niitä pitkin pääse yksin. Autoille täytyy olla tarpeeksi invalidipaikoitusta, jotta liikuntavammaisen pääsisi lähelle määränpäänsä.

Näkövammaisen arvioi yksin liikkumisensa keskinkertaiseksi.

Sanotahan että silloin nii ehkä keskivertaisesti, että ei nyt mitenkään, en hyvin mutta kumminki että toisinaan onnistuu ja toisinaan ei että. Kyllä siinä on kumminki että mihkä mä nyt meen taas ja mistähä pääsisin ja. (H2)

Avustajan kanssa liikkuminen on paljon sujuvampaa ja rohkeampaa. Hän kertoi, että monet toteavat hänen liikkuvan rohkeasti, mutta hän ei omasta mielestään liiku rohkeasti yksinään. Silloin liikkuminen on epävarmempaa. Saavutettavuuteen liittyy myös oleellisesti se, että esteellisessä paikassa voi saada esimerkiksi hyvää asiakaspalvelua, mikä tekee siitä saavutettavan paikan.

No ei, se ei oo heleppo paikka käyrä, mut kyllä sielä tuloo aina apu mukahan ku pyytää että kyllä sielä aina avustetahan. (H2)

Näkövammaisen toi haastattelussa esille monta kertaa sen, miten jotkin paikat voivat olla hankalia kulkea tai toimia, mutta apua kyllä saa, kun vain rohkeasti pyytää. Hyvä asiakaspalvelu siis lisää saavutettavuutta.

5.4 Kehityksen kaari

Keskustan kehittymisestä vapaaehtoisillamme oli melko eriävät mielipiteet. Pyörätuolilla liikkuvan näkökulmasta viidessä vuodessa ei ole tapahtunut mitään suuria muutoksia kehityksessä. Näkövammaisen näkökulmasta kehitystä on tapahtunut paljon ja kaikki on muuttunut erilaiseksi kuin ennen. Monet liikkeet ovat vaihtaneet paikkaa useasti, joten se tarkoittaa näkövammaiselle uudelleen opettelua, jotta liikkeiden uudet sijainnit taas tulisi tutuiksi ja reitistä saisi rakennettua uuden ajatuskartan itselleen muistiin.

Joo ja sitte on tietenki kato ku se tuo keskusta on muuttunu, hyvä se tietenki ku se uusiutuu ja muuttuu, mutta ku ne liikkeet ympäriltäki muuttu. Ne on ny vaihtanu paikkaa, ne on taas toisellaisia nii sullon taas opetteleminen. Se oli sillo ja silloo vanhaan aikaan täs mutta missä se nyt on? Että kaikkeen sitte kumminki oppii ettäku menöö että. (H2)

Positiiviseksi kehitykseksi mainittiin uudisrakentamisen esteettömyys. Niissä on huomioitu esimerkiksi pyörätuolin käyttäjät siten, että sisäänpääsy on esteetön. Kehityksen todettiin myös olevan mieltä piristävää, kunhan siihen tottuu. Kehityksen ja uusiutumisen nähtiin siis olevan hyväkin asia, kunhan se otti huomioon myös esteettömyyden. Molemmat toivoivat, että nyt käynnissä olevissa rakennusurakoissa esteettömyys on huomioitu. Negatiivista kehityksessä oli se, että jo valmiiksi tiedossa oleviin ongelmakohtiin ei ole tehty parannuksia. Myös yleisten kulkuneuvojen ja liikennöinnin koettiin huonontuneen ja vuorojen vähentyneen. Ruokakauppojen väheneminen keskusta-alueelta ja siirtyminen kauemmas keskustasta koettiin hankalaksi, koska kaikilla ei ole omaa kulkuneuvoa, jolla liikkua kauemmas kauppaan.

Molemmat vapaaehtoisista löysivät vielä kehitettävää esteettömyyden parantamiseksi. Näkövammaisen toi esille, että hän toivoisi muiden ihmisten enemmän ymmärtävän ja huomioivan vammaisuutta ylipäättänsä. Hän piti myös erittäin hyvänä sitä, jos keskustan aluetta nyt kehitetään siihen suuntaan, että siitä tulisi kävelykeskusta, minne ei autot pääse ajamaan. Pyörätuolilla liikkuva vapaaehtoinen totesi, että hyvin pienillä muutoksilla keskustasta saisi turvallisemman kulkea. Pienillä muutoksilla kulkeminen onnistuisi myös omatoimisesti, ilman avustajaa. Esimerkiksi kun korkean kynnyksen kohdalle rakentaisi luiskan, se auttaisi paljon pyörätuolilla liikkuvia.

5.5 Vapaa sana

Vapaa sana antoi meidän vapaaehtoisillemme mahdollisuuden vielä sanoa kaiken, mitä he halusivat esteettömyydestä ja siihen liittyvistä asioista huomauttaa. Toinen vapaaehtoisistamme kertoi, että kaikki esteettömyyteen liittyvät asiat, joita olimme haastattelun aikana käyneet läpi, eivät koske vain pyörätuolin käyttäjiä. Loivat luiskat, automaattisesti aukeavat liukuovet ja liikkeiden sisäänkäyntien kynnyksien poistaminen auttavat myös muun muassa vanhuksia, lastenvaunuja työntäviä ja muita huonosti liikkuvia ihmisiä. Esteettömyys ei siis ole asia, joka koskettaisi vain toimintarajoitteisia ihmisiä, vaan kaikki hyötyisivät siitä.

Haastatteluissa nousi esille se, että ihmisillä ei yleisesti ottaen ole selkeää kuvaa siitä, millainen esteetön ympäristö tai tila on. Vapaaehtoisemme kertoivat, kuinka

monta kertaa on tuntemattomaan määränpäähän lähdeettäessä etukäteen tiedusteltu, onko paikka esteetön ja pääseekö siellä esimerkiksi pyörätuolin käyttäjä tai näkövammaisen hyvin liikkumaan ja toimimaan. Vaikka paikan on vakuuteltu olevan esteetön, on todellisuus ollutkin toinen määränpäähän päästessä. Vapaaehtoisemme toivoivat, että heitä otettaisiin enemmän mukaan suunnitteluvaiheeseen ja heidän ohjeitansa kuunneltaisiin sekä noudatettaisiin, kun tilasta halutaan rakentaa esteetön. He olisivat parhaita asiantuntijoita suunnittelemaan esteettömiä tiloja, koska heillä on kokemusta, mitkä ratkaisut toimivat käytännössä ja mitkä eivät.

Mä soitin etukäteen sinne asiakaspalveluun ja kysyin, onko se esteetön paikka, pärjääkö siellä pyörätuolilla. Joo siellä on invavessat ja luiskat ja hissit on, pääsee. Noo, minä tulin siihen (hotellin nimi) eteen niin kaikki parkkipaikat oli ensiksiki täynnä, sitte oli kiviset rappuset, ei minäkään näköstä luiskaa siinä sinne respaan ollenkaan. (H1)

Vapaaehtoisemme totesivat, että hyvin pienetkin virheet voivat muuttaa koko tilan esteelliseksi. Näistä esimerkeiksi nousivat invalidivessat, joiden ovet voivat olla niin kapeita, ettei niistä mahdu kulkemaan sähköpyörätuolilla. Vessasta puuttuu olenaisilta paikoilta, kuten vessanpöntön vierestä kahvat, jonka avulla itsensä saisi nostettua vessanpöntölle. Monet juna-asemien lipunmyyntiautomaatit voivat olla liian korkealla, jolloin pyörätuolia käyttävä tai lyhytkasvuinen ei niihin yletä. Niistä usein myös puuttuu puhetoiminta, jolloin näkövammaisen ei pysty lippua automaattista ostamaan.

Toisaalta myös hyvin pienillä korjauksilla voidaan saada aikaan esteettömämpi tila. Vapaaehtoiset korostivat kuitenkin, että yleensä jälkeempäin tilojen ja rakennusten korjaukset maksavat paljon enemmän, kuin jos ne olisi alusta alkaen tehty huolellisesti esteettömäksi. Kuitenkin pienillä korjauksilla, kuten kunnollisten luiskien rakentamisella, huomiotarrojen laittamisella portaisiin tai muihin korokkeisiin ja selkeiden, suurien opasteiden lisäämisellä huomioidaan myös toimintarajoitteisia ihmisiä ja tehdään ympäristöstä toimivampi.

...me esitettiin sitä, että siinä on se invavessan ovi liian kapee, ettei sinne mahdu sähköpyörätuoli ollenkaan. -- No eihän niitä tehty sitte, että ne rakennettiin valmiiksi, mutta sen invavessan oven kans kävi sitte sillälaila, että se tuli vaan se totuus esiin että se on liian kapee, ja jouduttiin jälkeempäin korjaamaan ja sehän tuli kalliiksi. (H1)

Kysyimme lisäksi, minkä kouluarvosanan vapaaehtoisemme antaisivat Seinäjoen keskusta-alueen esteettömyydelle tällä hetkellä. Näkövammaisen antoi seitsemän tai kahdeksan, todeten, ettei täysiä pisteitä voi antaa, koska paljon on vielä kehitettävää. Pyörätuolia käyttävä vapaaehtoinen antoi kauppakeskuksille arvosanaksi yhdeksän, koska koki niissä liikkumisen sujuvan ongelmitta. Keskustassa asioinnille hän kuitenkin antoi hylätyn arvosanan, koska on niin paljon liikkeitä, joihin ei pyörätuolilla edes pääse. Tähän hän lisäksi huomautti, että kulkemamme reitinkin varrella oli kohta, josta ei olisi ilman avustajaa selviytynyt.

Kokosimme haastatteluista ja havainnoinnista saadut tulokset pääpiirteittäin taulukkomuotoon, että lukijan olisi helpompi ja nopeampi sisäistää opinnäytetyön tutkimuksessa ilmi tulleet tulokset. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Tulokset pääpiirteittäin.

Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta?	Mitä positiivista keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?	Mitä kehitettävää keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?
Osittain esteetön keskusta-alue.	Uudisrakentaminen huomioi esteettömyyden.	Ongelmakohtiin täytyisi puuttua ja puutteet korjata.
Ilmeni, että esteitä on hyvin monenlaisia. Mm. korkeat kynnykset, mainoskyltit, työmaa-alueet ja niiden tuomat näkö- sekä kulkuesteet.	Hyvä asiakaspalvelu ja ulkopuolisten apu lisäsi esteettömyyttä.	Keskusta vaatisi pieniä korjauksia, kuten luiskien laittoa kynnyksien kohtiin, huomioteippejä portaisiin ja parempia opasteita mm. hissien sijainnista.
Henkilön omat toimintarajoitteet vaikuttavat vahvasti siihen, miten esteettömyys koetaan.		Otettaisiin toimintarajoitteisia henkilöitä mukaan rakennusvaiheessa varmistamaan esteettömyyden toteutuminen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa kerromme opinnäytetyömme johtopäätökset, jotka olemme otsikoineet tutkimuskysymystemme mukaan. Peilaamme johtopäätöksiä tutkimuksemme teoriaosuuteen.

6.1 Millainen Seinäjoen keskusta on esteettömyyden näkökulmasta?

Esteettömyyskeskus ESKE (2016) määrittelee esteettömän rakentamisen ottavan huomioon ihmisen moninaisuuden. Se huomioi erilaisuuden, eikä jaottele ihmisiä heidän toimintakykijensä mukaan. Haastatteluiden ja reitin perusteella Seinäjoen keskusta ei ole täysin esteetön. Keskustassa on esteitä sekä näkövammaisille että pyörätuolin käyttäjille, jotka olivat meidän tutkimuksemme kohderyhmä. Laitinen (2013, 9) toteaa esteettömyyden puuttumisen vaikuttavan sellaisten ihmisten elämään, joilla on toimintakyvyn rajoitteita. Myös meidän tutkimuksemme osoitti tämän saman asian. Meidän, tutkimuksen tekijöiden, kulkeminen keskustassa sujui ongelmitta, mutta vapaaehtoisillamme oli ongelmia liikkua siellä täysin turvallisesti ja esteettömästi. Esteettömyyden puuttuminen vaikuttaa siis heidän jokapäiväiseen liikkumiseen.

Putkisen (2009, 9) mukaan esteettömyys koskee liikkumista, kuulemista, näkemistä ja ymmärrettävyyttä. Haastatteluiden ja havainnoinnin tulokset toivat esille sen, että Seinäjoen keskustassa jotkin näistä osa-alueista huomioivat esteettömyyden paremmin kuin toiset. Näkövammaisen kertoi esimerkiksi liikennevalojen äänimerkkien olevan helposti kuultavissa hänelle, ja ne tekevät näin ollen hänen liikkumisestaan esteettömämpää ja turvallisempaa. Havainnoimme, että liikennevalollisia suojateitä ylittäessä näkövammaisen ei tarvinnut apua, vaan äänimerkit antoivat hänelle tiedon, milloin on turvallista ylittää tie. Myös näkyvyys, joka sisältyi teemaamme esteet, koettiin Seinäjoen keskusta-alueella hyväksi. Käynnissä olevien rakennustyömaiden todettiin kuitenkin lisäävän näköesteitä runsaasti viime aikoina. Rakennustyömaiden ollessa vain väliaikaisia, niiden takia tulevat näköesteet ymmärrettiin turvallisuuden takia pakollisiksi.

Eri vammatyypit ja elämäntilanteet tuovat esteettömyydelle erilaisia kriteerejä. Esteettömyyden pitäisi olla koko yhteiskunnan esteettömyyttä, joka huomioi kokonaisvaltaisesti kaikkien käyttäjien näkökulmia. (Haarni 2006, 30.) Haastatteluiden pohjalta huomasimme konkreettisesti, kuinka esteettömyyden täytyy huomioida erilaiset käyttäjät kokonaisvaltaisesti. Pyörätuolia käyttävä vapaaehtoisemme antoi keskustan esteettömyydelle hylätyn arvosanan, koska keskusta-alue on hänelle hyvin vaikeakulkuinen paikka. Myös havaintomme osoittivat sen, että pyörätuolia käyttävän vapaaehtoisen oli todella haastavaa edetä keskustassa turvallisesti. Havaitsimme myös sen, että hän joutui joka kohdassa suunnittelemaan reittiä etukäteen, jotta pääsisi haluamaansa paikkaan.

Näkövammaisen vapaaehtoinen antoi arvosanaksi seitsemän tai kahdeksan, koska koki keskustassa kulkemisen ihan hyväksi, vaikka kehittämisen kohteita löytyy vielä paljon. Myös me havainnoimme, että näkövammaisen vapaaehtoisen kulkeminen keskustassa oli vaivattomampaa, kuin pyörätuolia käyttävän vapaaehtoisen liikkuminen samalla alueella. Pohdimme, että meidän läsnäolomme reittiä kulkiessa ehkä antoi näkövammaiselle lisää rohkeutta, kun hän tiesi meidän varoittavan mahdollisista esteistä tai vaaranpaikoista. Voidaan kuitenkin sanoa, että Seinäjoen keskustan esteettömyys riippuu siitä, millainen toimintarajoite siellä liikkuvalla ihmisellä on. Esteettömyyskeskus ESKE:n (2017) mukaan esteettömyydestä ei voida kuitenkaan puhua, jos kaikki osatekijät eivät ole esteettömiä. Tämän mukaan, myöskään Seinäjoen keskusta-alueita ei voida sanoa esteettömäksi, vaikka jotkin sen osa-alueet ovat huomioineet esteettömyyden hyvin.

Kilpelä (2013, 66) toteaa, että esteettömien ratkaisujen pitää olla käytettävissä itsenäisesti. Myös vapaaehtoisemme olivat sitä mieltä, että esteettömyys tarkoittaa sitä, että he voivat toimia itsenäisesti ilman avustajaa. Haastattelut, havainnoinnit ja kulkemamme reitit osoittivat sen, että keskusta-alueella liikkuminen ilman avustajaa on pyörätuolia käyttävälle erittäin haasteellista ja vaarallista, lähes mahdotonta. Näkövammaisen pystyi liikkumaan keskusta-alueella hieman helpommin, mutta kohtasi monia esteitä ja tilanteita, jotka tekivät kulkemisesta turvattomamman. Keskusta-alue on esteettömämpi joillekin henkilöille, riippuen heidän toimintarajoitteistaan, mutta esteetön se ei ole kenellekään.

6.2 Mitä positiivista keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?

Esteettömyyskeskus ESKE (2016) määrittelee turvallisuuden, kestävän kehityksen ja laadun olevan osa esteettömyyttä. Vapaaehtoisemme kertoivat Seinäjoen isompien kauppakeskusten ja ruokakauppojen olevan hyvin pitkälle esteettä, joissa kulkeminen ja asioiminen onnistuvat lähes ongelmitta ja turvallisesti. Yleensä kaupakeskuksista löytää kaiken tarvitsemansa ja ne ovat kaikkien saavutettavissa. Niissä on huomioitu kaikkien tarpeita laittamalla opasteita, automaattisesti avautuvia liukuovia, rakentamalla invalidivessoja ja avarat tilat. Lisäksi useampikerroksiset rakennukset on yleensä varustettu hissillä. Havainnoimme, että vapaaehtoisille oli Torikeskuksessa liikkuminen helpompaa, kuin keskustassa kulkeminen. Pyörätuolilla pääsi helpommin joka paikkaan ja sillä liikkuminen vaikutti sujuvan kevyemmin, kuin keskustassa. Myös valaistus oli sisätiloissa melko hyvä havaintojemme mukaan.

Yksi haastatteluiden teemamme oli saavutettavuus. Koskela (2017) tiivistää saavutettavuuden tarkoittavan "kohteen mahdollisimman helppoa lähestyttävyyttä". Haastatteluista tuli ilmi, että Seinäjoella saavutettavuutta parannetaan melko hyvin asiakaspalvelun kautta. Asiakaspalvelu nousee tärkeään asemaan varsinkin silloin, kun itse tila tai rakennus ei ole esteetön. Vapaaehtoiset kertoivat, että vaihtoehtoisia ratkaisuja ja apua yleensä löytyy, kun uskaltaa kysyä. Esimerkiksi pääsisääkäynnin ollessa esteellinen on neuvottu käyttämään henkilökunnan sisäänkäyntiä, josta on päässyt helpommin rakennukseen. Myös erilaisten teknisten laitteiden käytössä on neuvottu ja esteiden kiertämisessä autettu. Vaikka erinomainenkaan asiakaspalvelu ei tee tilasta esteetöntä eikä poista fyysisiä esteitä, joita ei saisi olla, parantaa se silti saavutettavuutta ja asiakaskokemusta.

6.3 Mitä kehitettävää keskusta-alueen esteettömyydessä mahdollisesti on?

Esteetön liikkumisympäristö vaatii toimivuutta kaikilta osa-alueilta (Kilpelä 2013, 66). Universal design -ajattelun ideana ovat sellaiset ratkaisut rakentamisessa, että ihmisten ei tarvitse sopeutua ympäristöön toimintarajoitteidensa mukaan. Sen sijaan rakennettaisiin ympäristö, joka sopisi kaikille toimintarajoitteista huolimatta.

(Kulttuurista kaikille -työryhmä 2002, 14–15.) Haastattelut toivat ilmi sen, että Seinäjoen keskusta-alueessa on vielä paljon kehittämistä esteettömyyden näkökulmasta. Tällä hetkellä se ei palvele tasa-arvoisesti kaikkia, vaan toimintarajoitteiset ihmiset eivät pääse keskustassa kulkemaan yhtä turvallisesti ja sujuvasti kuin muut. Kehittämisen kannalta positiivista oli se, että monilla, hyvin pienillä parannuksilla saataisiin aikaan jo suuri muutos esteettömyyteen ja kaikille turvalliseen liikkumiseen.

Näistä pienistä muutoksista vapaaehtoisemme puhuivat paljon. Vapaaehtoiset kertoivat useista epäkohdista, joista oli osasta jo tehty monta aloitetta asian kehittämiseksi parempaan suuntaan, mutta mitään ei ole silti tapahtunut. Näitä olivat esimerkiksi Matkakeskuksen juna-aseman puolella olevat ulko-ovet, jotka pihan puolella kääntyvät ulospäin. Junalaiturien puolelle mentäessä ovet ovat automaattiset liukuovet, mutta toisella puolella ovet avautuvat automaattisesti ulospäin. Tämä tuottaa vaaratilanteita esimerkiksi näkövammaisille, jotka eivät näe ovien avautumista ulospäin, eivätkä tällöin osaa niitä varoa, jolloin he voivat törmätä niihin. Toisen kehittämisen kohta olisi saada portaikkoihin kontrastiraidat, joita myös huomiotarroiksi kutsutaan. Monista portaista ne puuttuvat kokonaan, vaikka ne auttaisivat huononäköisiä ja näkövammaisia hahmottamaan portaikkoa ja kulkemaan niissä turvallisemmin. Portaille vaihtoehtoiseksi kulkuväyläksi pitäisi rakentaa myös loivat luiskat, koska kaikki eivät pääse kulkemaan portaita pitkin. Portaiden lisäksi jyrkät kynnykset tuottavat vaaratilanteita keskustan alueella. Esimerkiksi Epstorin edessä on hyvin jyrkkä kynnyks, kun pitäisi päästä parkkipaikalta kävelykadulle. Samanlaisia kynnyksiä löytyy monien suojateidenkin kohdilta. Olemme jo aikaisemmin tutkimuksessa maininneet niiden olevan todella vaarallisia ja yleensä mahdottomia esimerkiksi pyörätuolin käyttäjän kulkea itsenäisesti. Keskustan alueella ongelmia ja vaaratilanteita aiheuttavat liikkeiden mainoskyltit, jotka asetetaan pihalle. Tietenkin ne tuovat mainosta liikkeille, mutta niiden sijaintia täytyisi harkita tarkemmin. Usein mainoskyltit sijaitsevat keskellä kulkuväylää. Näkövammaiset eivät pysty näkemään mainoskylttejä eivätkä näin ollen varomaan niitä. Pyörätuolilla kulkevan reitille ne aiheuttavat esteen, ja etenkin kapeilla kävelykaduilla niiden kiertäminen isolla pyörätuolilla voi olla haastavaa.

Vapaaehtoiset nostivat esille halunsa olla auttamassa esteettömyyden edistämisessä. Suuri kehityksen askel olisikin se, että rakentajat ja suunnittelijat ottaisivat

toimintarajoitteisia ihmisiä mukaan siinä vaiheessa, kun mietitään esteettömyyttä. Useasti monet esteettömyyttä lisäävät asiat voitaisiin poistaa jo suunnitteluvaiheessa, eikä näin ollen kustannukset nousisi jälkikäteen vain siksi, että jotain täytyy rakentaa uudelleen, jotta se huomioisi kaikenlaiset ihmiset ja heidän rajoitteensa. Myös ennen rakennuksen valmistumista olisi järkevää tuoda ryhmä toimintarajoitteisia ihmisiä arvioimaan tilojen esteettömyys ja saavutettavuus. Tällöin ei välttämättä tarvitse uudelleen rakentaa mitään, mutta pienillä asioilla ja mahdollisilla muutoksilla kuten luiskilla, huomioteipeillä, erilaisilla ovilla ja oikein varustelluilla invavessoilla pääsisi jo pitkälle esteettömyyden edistämässä.

Malm (2006, 312) painottaa, että näkövammaisen kohtaa jokapäiväisessä elämässä paljon helposti poistettavissa olevia esteitä. Nevala (2010, 21) toteaa liikuntavammaisen henkilön vamman rajoittavan jokapäiväistä elämää, mutta haitan suuruus riippuu ympäristöstä. Haastatteluissa ja toiminnallisessa osiossa vapaaehtoistemme esille nostetut kehittämisen kohteet olivat melko pieniä ja helposti muutettavia asioita. Vapaaehtoiset eivät puhuneet kokonaisten rakennusten kehittämisestä tai koko Seinäjoen keskustan alueen kehittämisestä esteettömämpään suuntaan. Heidän esille tuomansa kehittämisen kohteet olivat melko pieniä siihen verrattuna, ja jo yksittäiset ihmiset ja yritykset pystyvät tekemään paljon parantaakseen esteettömyyttä. Mainoskytlin siirtäminen pois kulkuväylältä ja toimivan luiskan rakentaminen ei vaadi ihmeitä, mutta helpottaa toimintarajoitteisen henkilön jokapäiväistä arkea.

Myös meidän tekemät havainnot puoltavat sitä, että tekemällä pieniä kehityksen askelia kohti esteettömyyttä, saadaan aikaisempiä turvallisempaa ympäristöä. Esteettömyyteen tutustuesssa ja tiedon karttuessa olemme havainneet myös koko ajan enemmän kehittämiskohteita Seinäjoen keskusta-alueella, joita emme ole aikaisemmin edes ajatelleet. Ennen tämän tutkimuksen tekemistä, emme ajatelleet korkeiden suojateiden kynnysten olevan kovin vaarallisia, eikä niitä mielestämme ollut kovin paljon. Nyt olemme kuitenkin huomanneet niiden vaarallisuuden ja kuinka paljon keskustankin alueella kyseisiä kynnyksiä on. Prosessin aikana olemme havainneet sen, että keskustassa liikkuu melko paljon erilaisia apuvälineitä käyttäviä toimintarajoitteisia, joille esteetön ympäristö olisi todella tärkeää. Siksi keskustan kehittäminen esteettömämpään suuntaan ei ole turhaa työtä.

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi on ollut haastava, mielenkiintoinen ja opettavainen matka. Opinnäytetyömme onnistumisessa tärkeänä tekijänä on ollut se, että meidän välinen yhteistyömme on sujunut ongelmitta. Olemme uskaltaneet sanoa omat mielipiteemme asioista ja täydentäneet toistemme osaamista. Vaikka välillä on ollut haasteellista löytää aikaa opinnäytetyön tekemiseen ja on tuntunut, ettei mitään saa aikaiseksi, niin parilta saatu tuki on aina antanut lisää motivaatiota. Motivaation lähteenä on toiminut myös tutkimuksemme aihe. Pidämme esteettömyyttä todella merkittävänä ihmisoikeusasiana, joten olemme halunneet tehdä parhaamme työn onnistumiseksi.

Opinnäytetyöprosessin aikana huomasimme kiinnostavamme koko ajan enemmän huomiota esteettömyyteen ja sen puutteisiin. Välillä on tuntunut todella turhautavalta, että vuonna 2018 on vielä niin paljon esteellisiä paikkoja, joihin kaikki ihmiset eivät voi päästä. Tasa-arvo on opinnäytetyöprosessimmekin aikana ollut paljon uutisissa ja puhuttanut ihmisiä. Ihmettelemme, miten esteettömyyden ei ajatella olevan yhtenä suurista tasa-arvokysymyksistä. Mikään muu asia ei eriarvoista ja jaa ihmisiä eri ryhmiin yhtä tehokkaasti kuin esimerkiksi se, että kaikki eivät voi itse valita asiointipaikkojansa sen perusteella, mihin haluavat mennä. Jotkut joutuvat miettimään sen sijaan sitä, mihin pääsevät menemään ja missä pystyvät toimimaan. Toimintarajoitteisten ihmisten tulisi pystyä kulkemaan ja toimimaan keskustassa ja kaikkialla yhteiskunnassa samalla tavoin kuin kaikkien muidenkin.

Olemme tämän prosessin aikana myös oppineet ja huomanneet sen, että esteettömyys voi olla hyvin pieniäkin tekoja. Vapaaehtoisemme kertoivat meille, miten pienillä teoilla ja rakennusratkaisuilla tilasta saa helposti esteettömän. He eivät haastattelussa vaatineet rakennusten uudelleenrakentamista, vaan sitä, että tehtäisiin enemmän turvallisia luiskia ja siirrettäisiin mainoskyltit pois keskeltä kävelytieta. Jokainen meistä voi omalta osaltaan vaikuttaa esteettömyyteen. Rakentamisessa on myös herätty esteettömän suunnittelun hyötyihin hitaasti: korottomat kynnykset, hyvä valaistus ja esteettömät kulkuväylät palvelevat kaikkia ihmisiä, eivät vain toimintarajoitteisia. Vapaaehtoisemme kertoivat myös kokemuksiaan siitä, kun he ovat

olleet antamassa palautetta erilaisista rakennuksista ja tiloista niiden suunnitteluai- kana, jotta ne olisivat toimivia kaikille. Mielestämme se on loistava edistysaskel, vaikka kehitettävää on vielä siinä, että annetut palautteet otetaan tosissaan huomi- oon rakentamisvaiheessa.

Sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujär- jestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaami- nen ovat kaikki sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 29.4.2016). Monet näistä kompetens- seista ovat olleet läsnä koko opinnäytetyöprosessimme ajan.

Eettinen osaaminen on ollut tärkeä osa opinnäytetyötämme, koska halusimme nos- taa esille vapaaehtoistemme kertomat haasteet liittyen esteettömyyteen ja saada heidän äänensä kuuluviin. Olemme oppineet, että yhdenvertaisuuden edistämiseksi on tärkeää huomioida sen yhdeksi osaksi esteettömyys. Kriittinen ja osallistava yh- teiskuntaosaaminen on esteettömyyden näkökulmasta erittäin tärkeä kompetenssi. Olemme tuoneet esille, millä tavoin esteellinen ympäristö heikentää tasa-arvoa ja ajaa ihmisiä eriarvoiseen asemaan, tehden toimintarajoitteisista ihmisistä huono- osaisempia. Olemme huomanneet yhteiskunnassamme olevat ongelmakohdat ja pyrimme olemaan osa muutosta, jonka avulla toimintarajoitteiset ihmiset voivat osal- listua enemmän yhteiskuntaan. Tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaami- nen on ollut osana opinnäytetyötämme kehittämisen näkökulmasta. Emme ole pel- kästään tuoneet ilmi keskusta-alueen ongelmia esteettömyyden kannalta, vaan olemme myös antaneet niihin kehittämisehdotuksia. Opinnäytetyötä varten olemme tehneet paljon tutkimustyötä ja tuottaneet uutta tietoa.

Saimme kattavat vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiimme sekä avasimme, mitä esteettömyys tarkoittaa ja miten se toteutuu Seinäjoen keskustassa. Näiden tulos- ten pohjalta voidaan sanoa, että saavutimme annetut tavoitteet hyvin. Haluamme huomauttaa, että tutkimme esteettömyyttä puitteiden sallimissa rajoissa, ja siksi ra- jasimme vapaaehtoistemme kohderyhmän vain pyörätuolin käyttäjiin ja näkövam- maisiin. Jos aikaa ja mahdollisuuksia olisi enemmän, ottaisimme myös muiden vam- maisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden näkökulmat huomioon. Esteettömyys

koskettaa myös heitä, vaikka meillä ei ollut mahdollisuutta ottaa heitä mukaan opin-
näytetyöprosessiin.

Jatkotutkimusaiheina voisikin olla esteettömyyden tutkiminen muiden liikkumis- ja
toimintarajoitteisten näkökulmasta, kuin näkövammaisen tai pyörätuolia käyttävä.
Esteettömyys koskettaa läheisesti myös esimerkiksi kuuroja. Meidän tutkimuk-
semme sijoittui Seinäjoen keskusta-alueelle, mutta jatkossa voisi tutkia esimerkiksi
joitakin Seinäjoen julkisia tiloja, rakennuksia tai ulkoilureittejä, joiden esteettömyy-
teen Seinäjoki on panostanut.

Esteettömyyden tutkiminen on antanut meille valtavasti uusia näkemyksiä siitä, mi-
ten pienillä asioilla voidaan lisätä esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Toivomme,
että ihmiset heräävät huomaamaan, ettei esteettömyyden parantaminen aina vaadi
suuria korjauksia. Sitä voidaan parantaa hyvin pienillä teoillakin, jotka toivottavasti
johtavat koko ajan enemmän siihen, että kaikki suunnittelu ja rakentaminen on lo-
pulta kaikille toimivaa ja turvallista. Esteetön rakentaminen ei ole aina yksinkertaista,
mutta lopputulos palvelee kaikkia.

Olemme vapaaehtoisten kautta saaneet ainutlaatuisen tilaisuuden nähdä ja kuulla,
miten he kokevat esteettömyyden jokapäiväisessä elämässään ja millaisia haasteita
he joutuvat kohtaamaan. Haluamme kiittää vapaaehtoisiamme, jotka osallistuivat
tähän opinnäytetyöhön innokkaasti ja antoivat meille aikaansa. Saimme teiltä kor-
vaamatonta tietoa, jota hyödyntää ja viedä eteenpäin. Toivottavasti tulevaisuus on
esteettömämpi.

LÄHTEET

- AAIDD. 28.1.2013. News & Policy: AAIDD Applauds the Social Security Administration's Proposal to Replace the Term "Mental Retardation" with "Intellectual Disability" in its Regulations. [Verkkosivu]. [Viitattu 15.10.2018]. Saatavana: <https://aaid.org/news-policy/news/article/2013/01/28/aaid-applauds-the-social-security-administration-s-proposal-to-replace-the-term-mental-retardation-with-intellectual-disability-in-its-regulations>
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. [Verkkokirja]. Tampere: Vastapaino. [Viitattu 26.10.2018]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Ek, S. 2014. Pyörätuolilla Porvoossa - esteettömyyskartoitus keskustan majoitus- ja ravitsemisliikkeissä. [Verkkajulkaisu]. Porvoo: Haaga-Helian ammattikorkeakoulu. Hotelli- ja ravintola-alan liikkeenjohdon koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.11.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/82191/OpinnayteSannaEK.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Esteetön kirjasto. Ei päiväystä. Celia-kirjaston palvelut. [Verkkosivu]. Eepos. [Viitattu 28.8.2018]. Saatavana: <https://eepos.finna.fi/Content/esteeton>
- Esteettömyyskeskus ESKE. 18.11.2016. Esteettömyys. [Verkkosivu]. Invalidiliitto. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: <https://www.invalidiliitto.fi/tietoa/liikkumisen-tuen-palvelut/esteettomyys>
- Esteettömyyskeskus ESKE. 5.6.2017. Saavutettavuus. [Verkkosivu]. Invalidiliitto. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>
- Etelä-Pohjanmaan liitto. Päivitetty: 21.9.2018. Hyvinvointi ja elämänlaatu. [Verkkosivu]. [Viitattu: 26.9.2018]. Saatavana: <https://www.epliitto.fi/hyvinvointi-ja-elamanlaatu>

- Gustaffson, H. 2015. Esteettömyys ihmisoikeutena. [Verkkoartikkeli]. Suuntaaja 2/15. [Viitattu 16.10.2018]. Saatavana: <https://www.aspa.fi/fi/suuntaaja/suuntaaja-2015-esteett%C3%B6myys/esteett%C3%B6myys-ihmisoikeutena>
- Haarni, I. 2006. Keskeneräistä yhdenvertaisuutta: Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Stakes, Raportteja 6/2006.
- Hakala, J. 2010. Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa: J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uud. ja täyd. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 12-25.
- Herwig, O. 2008. Universal Design: Solutions for a barrier-free living. Translation from German into English: Laura Bruce. Switzerland: Birkhäuser Verlag AG.
- Hirsjärvi, Sirkka. 2015. Tutki ja kirjoita. Uud. P. 20. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2015. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. [Verkkokirja]. Helsinki: Gaudeamus. [Viitattu 24.10.2018]. Saatavana Ellibs-e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. P. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S. 2009. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa: S. Hirsjärvi, P. Remes, & P. Sajavaara. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Helsinki: Tammi, 185–186, 195.
- Härkönen, J. 2018. Sosiaalinen osallisuus ja sosiaalinen esteettömyys - mitä ne tarkoittavat ja kuinka huomioida ne? Kehittämisideoita Kuopion kaupungille.

[Verkkojulkaisu]. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminta ja nuorisotyö. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.11.2018]. Saatavana:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/153506/Johannes_Harkonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Infopankki.fi. Päivitetty 1.10.2018. Vammaiset ihmiset. [Verkkosivu]. [Viitattu 17.10.2018]. Saatavana: <https://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/terveys/vammaiset>

Invalidiliitto. Ei päiväystä. Alue- ja yhdistystoiminta. [Verkkosivu]. [Viitattu 15.10.2018]. Saatavana: <https://www.invalidiliitto.fi/toiminta/alue-ja-yhdistystoiminta>

Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE. 10.4.2014. Yleiset Helppo liikkua –kriteerit. [Verkkojulkaisu]. Invalidiliitto. [Viitattu 20.8.2018]. Saatavana: <http://helppo-liikkua.fi/wp-content/uploads/2014/08/HL-kriteerit-Yleiset-kriteerit.pdf>

Kaupunkistrategia. Ei päiväystä. Kaupunkiympäristö. [Verkkosivusto]. Seinäjoki: Seinäjoen kaupunki. [Viitattu 13.8.2018]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/seinajoenkaupunki/kaupunkikehitty/kaupunkistrategia.html>

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaali Oy.

Kilpelä, N. 2013. Liikkumisympäristön esteettömyys. Teoksessa: Laitila M. (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä. Helsinki: Kansanvalistusseura 2013. Sivistystä kaikille- julkaisusarja. 65–66.

Koskela, J. 22.11.2017. Saavutettavuus, siis mitä? [Blogikirjoitus]. Celia. [Viitattu 20.9.2018]. Saatavana: <https://www.celia.fi/blog/saavutettavuus-siis-mita/>

- Kulttuuria kaikille-työryhmä. 2002. Kulttuuria kaikille. Esitys vammaiskulttuurin ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi. Helsinki: Opetusministeriö. Opetusministeriön työryhmien muistioita 30:2002.
- L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista.
- L 5.2.1999/132. Maankäyttö- ja rakennuslaki.
- L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- Mahlamäki, P. 2015. Suomen YK-liitto. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 16.10.2018]. Saatavana: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf
- Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2006. Esteistä mahdollisuuksiin: Vammaistyön perusteet. 1.-2. painos. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Masoumi, Y., Seppälä, P. & Öhberg, M. 2014. Esteettömyyskartoitus Loviisassa. [Verkkajulkaisu]. Porvoo: Laurea ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 12.11.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/84560/Opinnaytetyo%20Esteettomyyskartoitus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Muistiliitto. 23.2.2017. Hyvä työ aivoille – Kognitiivinen ergonomia työhyvinvoinnin tukena. [Verkkosivusto]. [Viitattu 9.10.2018]. Saatavana: <https://www.muistiliitto.fi/fi/aivot-ja-muisti/aivoterveys/hyva-tyo-aivoille>
- Nevala, N. 2010. Liikuntavammaisen liikkumis- ja toimintaedellytykset. Teoksessa: Metalliteollisuuden standardisointiyhdistys ry (toim.). Esteettömyys. Osa 1: Johdanto ja periaatteet tuotteiden, palveluiden ja ympäristöjen suunnitteluun. Helsinki: Suomen standardisointiliitto SFS ry. SFS-käsikirja 48-1, 21.

- Näkövammaisten liitto ry. Ei päiväystä. Näkövammaisuuden määrittäminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.8.2018]. Saatavana: <https://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakemien/maaritys>
- Näkövammaisten liitto ry. Ei päiväystä. Etusivu. [Verkkosivusto]. [Viitattu 26.9.2018]. Saatavana: <https://www.nkl.fi/fi/etusivu>
- Open Doors: How to make cultural venues and exhibitions accessible. 2007.[DVD-levy]. Finnish National Gallery/Art Museum Development Department ; National Board of Antiquities, EU Culture 2000. Helsinki: ACCU Project (Access to Cultural Heritage: Policies of Presentation and Use.
- OpenStreetMapin tekijät. Ei päiväystä. Seinäjoen keskusta. [Valokuva]. [Viitattu 25.10.2018]. Saatavana: <https://www.openstreetmap.org/#map=16/62.7905/22.8373>
- Pohjanmaan näkövammaiset ry. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 26.9.2018]. Saatavana: <http://www.pohjanmaannakovammaiset.fi/>
- Poussu-Olli, H-S. 2003. Kuulovammaisuus: Arviointi ja interventio. Turku: Painosalama Oy.
- Putkinen, M. 2009. Kohti opiskelun esteettömyyttä? Teoksessa: I. Tanskanen & T. Suominen-Romberg (toim.) Esteettömästi saavutettavissa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun Raportteja 82, 8–21.
- Raike, A. Ei päiväystä. Käsitteet ja sanasto, Saavutettavuus. [Verkkosivusto]. ESOK.fi. [Viitattu 17.9.2018]. Saatavana: <http://www.esok.fi/stivisuositus/termit/kasitteet-ja-sanasto#saav>
- Rissanen, H-L. 2010. Näkövammaisen toimintaedellytykset. Teoksessa: Metalliteollisuuden standardisointiyhdistys ry (toim.). Esteettömyys. Osa 1: Johdanto ja periaatteet tuotteiden, palveluiden ja ympäristöjen suunnitteluun. Helsinki: Suomen standardisointiliitto SFS ry. SFS-käsikirja 48-1, 27.

- Seinajoki.fi. Ei päiväystä. Luontoreitit ja laavut. [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.10.2018]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/kulttuurijaliikunta/liikuntapalvelut/ulkoilureitistotjahiihtoladut_0/luontoreititjalaavut.html
- Seinäjoki. Ei päiväystä. Tietoa Seinäjoesta. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.9.2018]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/seinajoenkaupunki/tietoaseinajoesta.html>
- Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. 29.4.2016. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 1.11.2018]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>
- Sotkanet.fi. Päivitetty 3.9.2018. Tulostaulukko: Apua riittämättömästi saavien osuus väestöstä. [Verkkosivu]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 26.9.2018]. Saatavana: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szY0KQIA®ion=szYtAgA=&year=sy6rtDbW0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>
- Sotkanet.fi. Päivitetty 28.6.2018. Tulostaulukko: Toimintarajoite. [Verkkosivu]. THL. [Viitattu 26.9.2018]. Saatavana: <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sza09LM20jMEAA==®ion=szYtAgA=&year=sy6rtNY1BAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>
- Stakes. 2004. ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 14.10.2018]. Saatavana: http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9513311597_fin.pdf;jsessionid=821029CD134858967C75BECD4AE58754?sequence=99
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 4.10.2016. Mitä toimintakyky on? [Verkkosivu]. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 22.10.2014. Sanasto. [Verkkosivu]. [Viitattu 14.8.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/sanasto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 13.8.2015. Toimintakyvyn ulottuvuudet. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.10.2018]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on/toimintakyvyn-ulottuvuudet>
- Tietoarkisto. Päivitetty 8.11.2017. Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.10.2018]. Saatavana: <http://www.fsd.uta.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>
- Tiikkainen, P. & Pynnönen, K. 2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. [Verkkojulkaisu]. Toimia. [Viitattu 2.10.2018]. Saatavana: http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2018/02/14/TOIMIA_Sosiaalisen_toimintakyvyn_suositus_paivitetty_2018.pdf
- TOIMIA-käsikirja. 5.4.2017. Toimintakyky TOIMIAssa. [Verkkojulkaisu]. Toimia. [Viitattu 2.9.2018]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132218/TOIMIA-k%C3%A4sikirja%202.0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Toropainen, H. 2009. DfA-tiistaisarjan anti. Teoksessa: P. Tahkokallio (toim.) Tulevaisuus on saavutettava. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja Suomen DfA-verkosto, 120–122.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 26.10.2018]. Saatavana: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vammais Kumppanuus. 1.3.2016. Noora Västinen - Vammaisuus. [Video]. Helsinki: Vammais Kumppanuus. [Viitattu 16.10.2018]. Saatavana:

https://www.youtube.com/watch?time_continue=165&v=upHg_n55MLI

Vehmus, S. 2005. Vammaisuus: Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus 2005.

90 Seconds Media. 4.9.2016. What is Universal Design? [Video]. [Viitattu

9.10.2018]. Saatavana: <https://www.youtube.com/watch?v=XbCeOpK7aWw>

LIITTEET

Liite 1. Yleiset helppo liikkua –kriteerit

Liite 2. Teemahaastattelun runko

LIITE 1

Yleiset helppo liikkua –kriteerit

Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE

Hyväksytty 10.4.2014

www.helppoliikkua.fi | www.esteeton.fi

Tässä mainitut kriteerit ovat perustana Helppo liikkua -tunnuksen myöntämiselle. Kohteita tarkastellaan aina kokonaisuuksina. Jos jokin yksittäinen kriteeri ei täyty, mutta voidaan todeta, että kohde on kokonaisuutena toimiva helpon liikkumisen kannalta, voi ESKE kuitenkin puoltaa Helppo liikkua -tunnuksen myöntämistä. Nämä kriteerit ovat yleisiä. Yksityiskohtaiset Helppo liikkua -kriteerit on tehty seuraaville kohteille ja tarpeen mukaan ESKE räätälöi niitä lisää:

- Asuinkerrostalot
- Kiinteistönvälitys (asuntokaupat)
- Linja-autoliikenne, tilausliikenne
- Majoitustilat
- Pienet liikkeet
- Ravitsemusliikkeet

Opastus

- Mahdolliset esitteet, verkkosivut ja vastaavat ovat selkeitä ja ne on kirjoitettu helposti luettaviksi (mm. fonttityyli ja -koko, kontrastit jne.), verkkosivut päivitetään säännöllisesti ja niille on nimetty vastuuhenkilö.
- Opasteet ovat selkeitä ja tarpeeksi isokokoisia (kirjasinkoko vähintään 7–10 cm, kun lukuetäisyys on 1–3 m) sekä niissä on selkeä tummuuskontrasti taustan ja tekstin tai symbolin ja taustan välillä.

Ulkotilat

- Saattoliikenteen pysähdyspaikka sijaitsee esteettömän sisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä.
- Esteettömät autopaikat (leveys 3,6 m) ovat selkeästi merkittyjä, niitä on vähintään 2 kpl ja ne sijaitsevat lähellä esteetöntä sisäänkäyntiä.
- Kulkureitit esteettömiltä autopaikoilta ja tontin rajalta sisäänkäynnille ovat tasaisia, kovapintaisia, luistamattomia, riittävän leveitä ja muutenkin esteettömiä (reitillä ei ole portaita, kynnyksiä, reunakiviä, haittaavia mainoksia tms.).

- Kulkureittien valaistus on tasainen, riittävä ja häikäisemätön.
- Maaston muodot huomioiden käytetään tarvittaessa käsijohteita.
- Talvikunnossapidolla hoidetaan kulkureittien ja pysäköintipaikkojen käytettävyyttä talviaikana. Pihasuunnitelmassa huomioidaan lumenkasauspaikat.

Sisäänkäynti

- Sisäänkäynti on katettu, hyvin valaistu ja helposti tunnistettavissa.
- Sisäänkäynti on toteutettu ilman tasoeroja, tai portaiden oheen on rakennettu loiva luiska (luiskan leveys vähintään 90 cm ja kaltevuus enintään 8 %) tai hissi. Luiska ja portaat on varustettu molemmin puoleisilla käsijohteilla.
- Jos pääsisäänkäynti ei ole esteetön, niin esteetön sisäänkäynti on opastettu.
- Ovi on automaattisesti aukeava tai kevyttoiminen ja avattavissa yhdellä kädellä.
- Oven vapaa leveys on vähintään 90cm ja mahdollisen kynnyksen korkeus on enintään 2 cm.
- Jos sisäänkäynnissä on pyöröovi, on vieressä myös kevyttoiminen kääntöovi.
- Tuulikaapista pääsee kulkemaan myös pyörällisillä apuvälineillä ja lastenvaunuilla ilman että jää kahden oven loukkuun. Tuulikaapin on oltava tarpeeksi tilava, varsinkin jos toinen tai molemmat ovet avautuvat tuulikaappiin.
- Oven avauspuolella on oven ja nurkan, pilarin, kiintokalusteen tms. esteen välinen etäisyys vähintään 40 cm.
- Ovi ei avaudu mahdollisen luiskan eteen.
- Jos sisäänkäynnissä on lasiovet, niihin törmääminen on estetty riittävällä selkeällä
- Havainto merkeillä, tai lasiruudut on jaettu puitteilla (havaintomerkit, esimerkiksi tarramerkinnet sijoitetaan 140–160 cm:n korkeudelle ja ne ovat vähintään 7 cm halkaisijaltaan).

Portaat

- Valaistus, hahmotettavuus ja kontrastit on toteutettu niin, että lattia, seinät, portaat ja käsi johteet erottuvat selkeästi toisistaan.
- Portaat ovat suoravartiset.
- Käsijohteet on toteutettu molemmille puolille ja ne ovat mahdollisimman jatkuvat.

- Askelman etureunassa on kontrastiraita.

Sisätilat

- Suurissa kohteissa levähdyspaikkoja/istuimia on kattavasti (aulatilassa tai vastaavassa istuimet enintään 50 m välein) sekä määräykset täyttävä esteetön wc-tila.
- Kulkuväylien leveys vähintään 1500 mm, jolloin muun henkilöliikenteen rinnalla onnistuu kulkeminen pyörällisillä apuvälineillä.
- Kulkuväyliä ei ole kavennettu kalusteilla, mainoksilla tms.
- Itsepalvelu-, vuoronumero- ja vastaavia automaatteja on helppo käyttää ja ainakin osa niistä sijaitsee tarpeeksi matalalla (korkeus 850–1100 mm), lisäksi niiden mahdolliset symbolit, tekstit ja numerot ovat riittävän suurikokoisia (vähintään 15 mm) ja muodostavat selkeän kontrastin taustaa vasten.
- Useampikerroksissa rakennuksissa on käytössä vähintään 8 hengen standardihissi (korin sisämitat 1100 mm x 1400 mm), liukuportaat tai liukukäytävä ei riitä ainoaksi tasonvaihtovälineeksi.
- Palvelupisteiden kohdalla kulkuleveys vähintään 900 mm, palvelupisteitä on sekä istuen että seisoen asioiville henkilöille.
- Palvelupisteiden pankkikorttimaksupäätteissä on myös liikuteltavia malleja.

Henkilökunnan koulutus

- Henkilökunta osaa koulutuksen tms. perusteella huomioida apua tarvitsevat asiakkaat (esimerkiksi vanhukset, vammaiset jne.) ja tarvittaessa avustaa heitä.

Muuta

Pelastussuunnitelmassa huomioitu liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt.

LIITE 2

Teemahaastattelun runko

Teema 1: Esteet

Millaisena koet:

Teiden kunnon

Kynnykset

Valaistuksen

Opasteet

Näkyvyyden yms.?

Teema 2: Helppokulkuisuus

Millaisena koet kulkemisen Seinäjoen keskustassa?

Mitkä paikat keskustassa ovat helppokulkuisia?

Mitkä eivät?

Teema 3: Saavutettavuus

Miten helposti pääset kulkemaan keskustan alueella yksin?

Mitkä paikat ovat mielestäsi vaikeasti saavutettavissa?

Mitkä eivät?

Teema 4: Kehitys

Miten keskustan alue on kehittynyt viidessä vuodessa? (2013-2018)

Mikä kehityksessä on ollut positiivista?

Mikä kehityksessä on ollut negatiivista?

Mitä kehitettävää vielä löytyy?

Teema 5: Vapaa sana

Mitä muuta haluaisit sanoa?